

“TALYP – 2017” MAKSATNAMASINDAN:

***TÜRKMEN DILINI TÄZE ÖWRENMÄGE BAŞLAÝAN
TÜRK TALYPLARY ÜÇIN KÄBIR MASLAHATLAR***

“ÖĞRENCİ – 2017” PROJESİNDEN:

***TÜRKMENCEYİ YENİ ÖĞRENMEYE BAŞLAYAN
TÜRK ÖĞRENCİLERİ İÇİN BAZI TAVSİYELER***

AŞKABAT – ANKARA - 2017

Mähriban ýaşlar!

Siz dünýäniň tanymal syýasy adamy beýik ATATÜRKÜŇ gurduran we başga ýerde nusgasy bolmadyk Dil we taryh-geografiýa fakultetine hoş geldiňiz! Talyp diýen adyňyz gutly bolsun! Durmuşyňyzyň täze sahypasy tüzeliklerden doly bolsun!

Türkmen dili we edebiyaty mugallymy hökmünde bu dili saýlap alandygyňyz üçin Size öňi bilen, öz minnetdarlygymy bildirýärim. Şeýle hem derslerimden daşgary özbaşdak öwrenmekligi göz önünde tutan “TALYP – 2017” maksatnamama görä taýýarlan käbir maslahatlarymy hödürleýärim.

Türkmen dili we edebiyaty mugallymy Berdi Saryýew

Sevgili Gençler!

Siz dünýäde ünlü siyaset adamy büyük önder Atatürk’ün kurdurduğı ve başga ülkelerde örneği olmayan DİL ve TARİH- COĞRAFYA fakültesine hoş geldiniz! Öğrenci adınız kutlu olsun! Hayatınızın yeni sayfası başarılarından dolu olsun!

Türkmen dili ve edebiyat öğretmeni olarak öncelikle Size bu dili seçtiğinizden dolayı şahsen şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca derslerimizin dışında Türkmenceyi öğrenmek için kendi kendine çalışmaya yönelik “ÖĞRENCİ – 2017” projeme göre hazırladığım bazı tavsiyeleri Sizler için sunuyor ve tekrar başarılar dileyorum.

Türkmen dili ve edebiyat öğretmeni Berdi Saryev

MASLAHATLAR = TAVSİYELEER

1. Dil we taryh-geografiýa fakultetiniň gapysyndan ilkinji gezek ädim äden talyp hökmünde SIZ dil öwrenmekden gorkmaň! Gaytam, munuň çepbe çöwresi, dili öwrenmezlikden gorkuň. Çünki, diliň, taryhyň we geografiýanyň birleşen ýerinde dili bilmezlikden başga uly aýyp ýokdur. Bu dil TÜRK dilidir, bu taryh TÜRK taryhydyr, bu geografiýa TÜRK topraklarydyr. Bu topraklaryň nusga alarly sözleşşi we dili bardyr, bu topraklaryň täsin we şanly taryhy bardyr.

1.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kapısından ilk defa adım atan öğrenci olarak SİZ dil öğrenmekten korkmayın. Aksine, dili öğrenememekten korkunuz. Çünkü Dilin, Tarihin ve Coğrafyanın birleştiği yerde dili bilmemekten başka büyük ayıp olamaz. Buradaki dil, TÜRK DİLİDİR, buradaki tarih TÜRK TARİHİDİR, buradaki coğrafya TÜRK TOPRAKLARIDIR. Bu toprakların başkalarına örnek olabilecek dili ve konuşması vardır, bu toprakların zaferlerden dolu tarihi vardır.

2.Ynha öwrenmek üçin SIZ Türkmen dilini saýlap aldyňyz. Berekella, beýik Biribar SIZI gözden-dilden, süýräp sütüniňi süýndürýän ýoldan gorasyn! Dili öwrenmek üçin, öňi bilen, isleg gerekdir. Isleg bolmasa, dil asla miwe berýän däldir. Eger dili öwrenmäge hakykatdan hem islegiňiz bar bolsa, onda SIZ ony hökman öwrenersiňiz. Çünki, isleg ähli päsgelçilikleri böwsüp bilýändir.

2.İşte Siz öğrenmek için Türkmenceyi seçtiniz. Maşallah, yüce Allah SİZİ nazardan, bakışlardaki çarpıcı ve öldürücü güçten korusun! Dili öğrenmek için her şeyden önce İSTEK gerekmektedir. İSTEK yoksa DİL meyve veremez. Eğer dili öğrenmek için gerçekten de İSTEĞİNİZ varsa, SIZ onu mutlaka öğreneceksiniz. Çünkü İSTEK bütün engelleri yıkabilecek durumdadır.

3.Käbir talyplar Türk diline ýakyn, şonuň üçin ol aňsatdyr diýip hasaplaýarlar. Türkmen dilini aňsat hasaplamak dogry däldir. Çünki, onuň hem özüne ýetik kynçylyklary bardyr! Dogrusy, Türk gepleşikleriniň içinde in kyny we çylşyrymlysy Türkmençedir. Muny men SIZI turuwbaşdan gorkuzmak üçin aýtmadym. Men ene dilim barada diňe ýekeje bir hakykaty SIZE aýtdym.

3. Bazı öğrenciler Türkiye Türkçesine daha yakın, bundan dolayı Türkmenceyi çok kolay zannediyorlar. Türkmenceye böyle yanlış bir tahminle yaklaşmak doğru olamaz. Çünkü Türkmenenin de kendine yeterli zorlukları ve özellikleri bulunmaktadır. Açıkçası, Türk lehçeleri içinde en zor ve karışık olanı Türkmen Türkçesidir. Şunu da söyleyeyim. Ben bunuları Sizi ilk başta korkutayım diye söylemiyorum. Sadece kendi ana dilim hakkında tek bir gerçeği Sizlere iletmış bulunuyorum.

4. Emma SIZ gorkmaň. Türkmen dili gorkaklary we ýalançylary, iki dilli biwepalary asla halaýan dälidir. Bu bir hakykatdyr. Hut şu hakykata göz yetirmek için Türkmen dilini oňat öwrenmekligi maslahat berýärin.

4. Ama Siz bu söylediklerimden kormayınız. Türkmence, korkakları ve yalancıları, iki dilli vefasızları asla sevmez. Bu bir gerçektir. İşte bu gerçeği tam olarak anlayabilmek için Türkmenceyi iyi öğrenmeyi tavsiye ediyorum.

5. Ýene bir zady ýatladaýyn. SIZ ýalňyşmakdan gorkmaň! Sapak gutaryança, bu dört diwaryň içinde her kim ýalňyşyp biler. Hatda az hem bolsa, käwagt-da sizi barlamak için mugallym hem ýalňyşyp biler, tagta hem nädogry ýazyp biler. Ýalňyşaryn diýip ruhdan düşmäň. Adam ogly ýalňyşyp bilýändigini, oňa göz ýetirip, ýalňyşyny düzetýändigini bilen tapawutlanlandyr. Ýöne SIZ maslahat, şu dört diwaryň daşynda ýalňyşmajak boluň.

5. SIZ yine bir şeyi hatırlatayım. SIZ yanlışmaktan korkmayınız! Ders bitinceye kadar bu dört duvarın içinde her kes yanlışabilir. Hatta seyrek te olsa bazen öğretmen de yanlışabilir veya SİZLERİ kontrol etmek için tahtada yanlış yazabilir. Yanlışarım diye üzölmeye gerek yok. İnsanoğlu yanlış bilendiği ve sonunda da bunun fakına vararak yaptığı hataları düzedebilme özelliğe sahiptir. Fakat SIZ verecek tavsiyem şudur, yani bu dört duvarın dışında hata yapmamaya özen gösteriniz.

6. Dersde “düşünmedim” diýmek aýyp dälidir, tersine, düşünmeýän bolsaň, düşünmedim diýmezlik aýypdyr. Şuňa düşüniň, öz wagtynda “düşünmedim” diýiň.

6. Ders sırasında ANLAMADIM demek ayıp değil, aksine eğer anlamadıysan söz konusu sözcüğü söylememek ayıptır. Şunu iyice anlayın ki, zamanında ANLAMADIM demeye çalışınız.

7. Dersde sormak, diňe bir sormak däl, eýsem gaýtalap-gaýtalap sormak aýyp dälidir, tersine, soramazlyk aýypdyr. Şonuň için “Mugallym, bir soragym bar!”, “Mugallym, şu yerini ýene bir gezek gaýtalasana!” diýen sorag sözlemlerine şu wagtdan endik ediň.

7. Ders sırasında sormak, sadece bir kere sormak değil, tekrar tekrar sormak ayıp değil, sormamak ayıptır. Bu nedenle “Hocam, bir şey sorabilir miyim?”, “Hocam, şurasını tekrarlar mısınız?” gibi soru cümlelerine ilk günden alışınız.

8. Dili öwrenmek için nâme etmeli? Dili öwrenmekligiň ýeke-täk ýoly bar. Ol hem diňe özüňizi öwrenmeli, özüňizi oňat bilmeli. Özüňizi oňat bilseňiz, dili hem oňat bilersiniz.

8. Dil öğrenmek için ne yapmalı? Dili öğrenmenin tek yolu var. Bu da öncelikle kendini öğrenmeli, kendi durumunu iyi bilmeli. Eğer kendi durumunuzu iyi biliyorsanız dili de tam olarak öğrenebilirsiniz.

9. Türkmen dili Türkologiyanyň iň uly we sagdyn sütünleriniň biridir. Ony bilmeýän, Türkologiya ylmyny doly we dogry öwrenip bilmersiniz.

9. Türkmen Türkçesi, Türkoloji'nin en büyük ve en sağlam sütunlarından biridir. Bunu öğrenmeden Türkoloji ilmini tam ve doğru öğrenemezsiniz.

10. Türkmen diliniň Türk diline ýakyndygy dogrudyr. Emma mundan aňsatdyr diýen manyny gözlemek ýalňyşdyr. Bu ýerdenem Türkmen dilini öwrenmek gaty kyn diýen netijäni gözlemek dogry däldir.

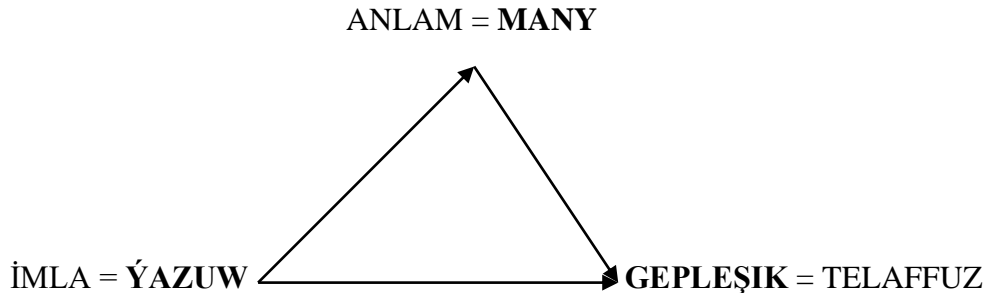
10. Türkmen Türkçesinin Türkiye Türkçesine yakın olduğu bir gerçektir. Fakat bu cümleden Türkmençe daha kolaydır anlamını aramak doğru olamaz. Ayrıca bu cümleden yola çıkarak Türkmen Türkçesini öğrenmek çok zordur sonucuna varmak ta yanlıştır.

11. Hemme dil, şol sanda Türkmen dili-de elipbiýden başlanýar we elipbiý bilenem gutarýar. Elipbiýsiz dil ýokdur. Başgaça aýdylanda, dili dil edýän elipbiýiň özboluşly gurluşy bardyr. Onuň uzynlygy gaty ýürek gysdyryjy däldir, has takygy “a”-dan “z”-e çenlidir. Emma mundan öwreniljek zadyň mukdary “A”+ “Z” = “AZ” [AAZ] däldir. Dogrusyny aýtsak, dilde öwrenilmeli zat “KÖPDÜR”. Gepiň tümmek ýeri, diliň sylarlarynyň hazynası elipbiýdedir.

11. Bütün diller, bunun içinde Türkmen Türkçesi de alfabeden başlanmakta ve alfabe ile de bitmektedir. Alfabetiz, dil yoktur. Bir başka deyişle dili dil yapan alfabenin kendine özgü olan bir yapısı bulunmaktadır. Alfabenin yapısı açıdan mesafesi o kadar can sıkıcı değildir, daha doğrusu “A” dan “Z” ye kadardır. Fakat burada öğrenilmesi gerekenlerin miktarı “A”+ “Z” = “AZ” değildir. Gerçeği söylemek gerekirse dilde öğrenilecek şeyler ÇOKTUR. Uzun lafın kısası, dilin bütün sırlar hazinesi alfabededir.

12. Beýleki dilleriň-de häsiýetli aýratynlygynyň bolşy ýaly, Türkmen dilini öwrenmegiňem özboluşly aýratynlyklary bardyr. Türkmen dilini öwrenmegiň birinji we esasy aýratynlygyny şu üçburçluk bilen görkezme bolar: ÝAZUW, GEPLEŞIK, MANY. Başgaça aýdylanda, sözleriň ýazylyşyny bilmeli, okalyşyny özleşdirmeli, manysyny öwrenmeli. Bularyň haýsy hem bolsa birini bilmesen, onda saňa dil öwrenmek ýeňil düşmez.

12. Diğer dillerde olduğu gibi Türkmen Türkçesini öğrenmekte de bazı özellikler mevcuttur. Bunun ilk ve temel özelliğinin bir örneğini bu üçgen şeklinde göstermek mümkündür: İMLA, TELAFFUZ, ANLAM. Başka bir deyişle kelimelerin doğru imlası bilinmelidir, bunların doğru okunuşu uygulanmalıdır ve anlamaları da tam olarak kavranılmalıdır. Bunlardan biri eksikse dil öğrenmek kolay olamaz.

Käbir mysallar:

I.
ÝAZUW: **Men**
GEPLEŞIK: *men*
MANY: **ben**
↓
ÝAZUW: **düýn**

GEPLEŞİK: *düýü'n*

MANY: **dün**

↓

ÝAZUW: **uçar bilen**

GEPLEŞİK: *uçor vilen*

MANY: **uçakla**

↓

ÝAZUW: Aşgabatdan

GEPLEŞİK: *Aşgavaatdan*

MANY: **Aşkabat'tan**

↓

ÝAZUW: **Ankara**

GEPLEŞİK: *Ankaraa*

MANY: **Ankara'ya**

↓

ÝAZUW: **geldim**

GEPLEŞİK: *gellim*

MANY: **geldim**

II.

ÝAZUW: **Talyplar**

GEPLEŞİK: *taalyý'plar /taalyý'pla*

MANY: **öğrenciler**

↓

ÝAZUW: **ertir**

GEPLEŞİK: *ertiý'r*

MANY: **yarın**

↓

ÝAZUW: **otly bilen**

GEPLEŞİK: *ootly vilen*

MANY: **trenle**

↓

ÝAZUW: Ankaradan

GEPLEŞİK: *Ankaradan*

MANY: **Ankara'dan**

↓

ÝAZUW: **Izmire**

GEPLEŞİK: *Izmiý're*

MANY: **İzmir'e**

↓

ÝAZUW: **ugrarlar**

GEPLEŞİK: *ugraarlar/ugraarla*

MANY: **giderler**

Ýokardaky iki sözlemde-de (I; II) görnüşi ýaly, türkmen dilinde ýazuw bilen gepleşigiň arasynda az-da bolsa tapawut bardyr. Munuň üstüne sözleriň many aýratynlygyny-da goşsak, onda türkmen dilini öwrenmeklige gaty ünsli garalmalydygy ýüze çykar. Bu bolsa SIZIŇ her birinizden uly jogapkärçiligi talap edýändir.

Yukarıdaki iki cümleden de (I,II) anlaşıldığı gibi Türkmen Türkçesinde imla ile telaffuzun arasında az olsa bile fark vardır. Üstelik te kelimelerin anlam farkını da eklersek Türkmenceyi öğrenmeye yönelik sorumluluğuz daha da artacaktır.

13. Ynha, birinji jogapkärçiligiň ýerleşýän ýeri. ELIPBIÝ! Bu iki harpyň adynyň [“elip” we “biý”] töwreginde jemlenen 30 sany täze at. Türkmen elipbiýinde jemi 30 sany harp bardyr. SIZ 31-nji harpy gözlejek bolup asla azara-da galmaň! Şol 30 harp size-de, hemmelere-de yeterlidir. Goý, bularyň bary SIZE birinji sapakdaky meniň ilkinji sowgadym bolsun. SIZIN sowgadyňyz hem meniň soran wagtym ýa-da synag eden döwrüm ony dogry we dürs şekilde yzyna gaýtaryp bermek bolsun. Onda ylalaşdyk. Ynha, sowgadyňyz. Siz beýle sowgady öň hiç kimden alan dälşiniz. Çekinmäň, alyň:

13.İşte, ilk sorumluluğunun bulunduğu yer. ELİP^{alfa} BİÝ^{be}! Bu tane harf isminin çevresinde toplanmış olan 30 tane yeni isim. Türkmen alfabesinde toplam 30 harf bulunmaktadır. SİZ 31-nciyi aramayınız. Aşağıdaki 30 harf her SİZE ve kese de yeterli olacaktır. Bunların hepsi ilk dersimizde benden HEDİYE olsun. SİZİN hediyeiniz ise derste ve sınavda sorduğum zaman bunları doğru bir şekilde geriye teslim etmek olsun. İşte bu konuda anlaştık. Buyurun hediyeinizi alınız, bunun gibi hediyeği bundan önce kimseden almamışsınızdır. Çekinmeyin, alınız:

Aa, Bb, Çç, Dd, Ee, Ää, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Žž, Kk, Ll, Mm, Nn, Ňň, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Ww, Yy, Ýý, Zz.

14. Sowgat bilen birlikde SIZE bir gizlin syry-da açyp bereýin. Türkmençede sany-sajagy bolmadyk bütün kitaplar, žurnallardyr gazetler ýokardaky elipbiýde orun alan 30 sany harpyň önünde öz başlaryny egýändirler. Çünki, olaryň baryny emele getirýän şol 30 sany harpdyr. Şol 30 harp Türkmen diliniň ody bilen girip, küli bilen çykýandyr. Şol 30 sany harpy oňat özleşdirseňiz, onuň seslerini dogry aýdyp bilseňiz, ýeri bilip ulanmagy başarsaňyz, öz durmuşyňyzda TÜRKMEN sahypasyny açarsyňyz. Muny asla ýadyňyzdan çykarmaň.

14.Hediye ile beraber SİZE gizli bir sırrı da açıklayım. Türkmencede sayısı bilenemeyecek kadar çok kitaplar, dergiler, gazeteler, yukarıdaki alfabede yer alan 30 harfin önünde boyun eğmektedirler. Çünkü bunların hepsini oluşturan ve yaşatan sözünü ettiğimiz 30 harftir. Bu 30 harf Türkmen Türkçesinin mutluluk ve üzüntüsünü denk paylaşmakta, iyisini de kötüsünü de beraber yaşamaktadırlar. Bu 30 harfi iyi öğrenirseniz, bunların verdiği sesleri iyi uygulayıp kendi yerlerinde kullanırsanız, unutmayın ki, SİZ kendi hayatınızda TÜRKMEN sayfasını açacaksınız.

15.SİZ yine bir zat hakynda oýlanyp görüň: Uly-uly romanlar, göwrümli-göwrümli dessanlar şol 30 harpyň daşyna çykmakdan güýji pes gelýär. Diýmek, Türkmen dili 30 harp diýmekdir. Daşyndan göräýmäge AZ ýalydyr, ýöne bilip goýuň, AZ dälidir. Şu harplary içgin öwrenip, doly we dogry şekilde yerli-ýerinde goýsaňyz, sözleriň syrlaryny açyp bilersiňiz.

Türkmen dilindäki kiril ýa-da latyn harplary bilen ýazylan ähli sözleriň syrlarynyň saklanan açaryny SIZE şu üç deňşdirme ýoly bilen özbaşdak öwrenmegi maslahat berýärim:

15.SİZ şunu da düşününüz. Büyük büyük romanlar, hacımlı destanlar, bu 30 harfin sınırını aşmakta zayıftırlar. Demek, Türkmen Türkçesi, 30 harf demektir. Dışarıdan bakıldığı zaman AZ gibidir. Unutmayınız, bu, AZ değildir. Bu harfleri derinliğiyle öğrenebilirseniz TÜRKMEN sözlerindeki gizli sırları tam olarak keşfedeceksiniz.

Türkmencede kiril ve latın harfleriyle yazılı olan bütün kelimelerin sırları gizlendiği anahtarı SİZE bu üçlü karşılaştırma yoluyla öğrenmeyi tavsiye ediyorum:

KIRIL harply TÜRKMEN elipbiýi

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ёё, Ее, Ж ж, Жж, Зз, Ии, Йй, Кк, Лл, Мм, Нн, Њң, Оо, Өө, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Үү, Фф, Хх, Цц, Чч, Шш, Щщ, Ъь, Ыы, Ьь, Ээ, Өө, Юю, Яя.

LATYN harply TÜRKMEN elipbiýi

Aa, Bb, Çç, Dd, Ee, Ää, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Žž, Kk, Ll, Mm, Nn, Ňň, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Ww, Yy, Ýý, Zz.

LATYN harply TÜRK elipbiýi

Aa, Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Ff, Gg, Ğğ, Hh, Iı, İi, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Vv, Yy, Zz.

KİRİL harflerin TÜRKMENCE ve TÜRKÇE karşılıkları

Аа, Türkmençe: Aa Türkçe: Aa	адам, арслан, алты, агач, чага adam, arslan, alty, agaç, çaga adam, arslan, altı, ağaç, çağa
Бб, Türkmençe: Bb Türkçe: Bb	бабам, байдак, батыр, бала babam, baýdak, batyr, bala babam, baydak, batır, bala
Вв, Türkmençe: Ww Türkçe: Vv	вада, ватан, вагт, векил wada, watan, wagt, wekil vada, vatan, vağt, vekil
Гг, Türkmençe: Gg Türkçe: Gg / Ğğ	гадам, гар, ага, гайчы, гарак gadam, gar, aga, gaýçy, garak gadam, gar, ağa, gayçı, garak
Дд, Türkmençe: Dd Türkçe: Dd	даг, депе, депдер, доган, дон dag, depe, depder, dogan, don dağ, depe, depder, doğan, don
Ёё, Türkmençe: {Ýo / ýo} Türkçe: {Yo / yo}	ёда, ёрган, ёл, ёкары, ёкуш ýoda, ýorgan, ýol, ýokary, ýokuş yoda, yorğan, yol, yokarı, yokuş
Ее, Türkmençe: {Ýe / ýe} Türkçe: {Ye / ye}	еди, ер, елкен, елим, еке ýedi, ýer, ýelken, ýelim, ýeke yedi, yer, yelken, yelim, yeke
Ж ж, Türkmençe: Žž Türkçe: Jj	журнал, жури, жирафа жаргон žurnal, žýuri, žirafa, žargon jurnal, jyuri, jirafa, jargon
Жж, Türkmençe: Jj Türkçe: Cc	жан, жерен, жиги, жогап jan, jeren, jigi, jogap can, ceren, ciği, coğap
Зз, Türkmençe: Zz Türkçe: Zz	зат, заман, зынжыр, зыян zat, zaman, zynjyr, zyýan zat, zaman, zynjyr, zıyan

Ии, Türkmençe: Ii Türkçe: İi	ики, ил, билим, миве, ширин iki, il, bilim, miwe, şirin iki, il, bilim, mive, şirin
Йй, Türkmençe: Ýý Türkçe: Ýy	йыл, гейим, сейрек, йылан ýyl, geým, seýrek, ýylan yıl, geyim, seyrek, yılan
Кк, Türkmençe: Kk Türkçe: Kk	ким, килим, көрпе, кака kim, kilim, körpe, kaka kim, kilim, körpe, kaka
Лл, Türkmençe: Ll Türkçe: Ll	леннеч, келле, алты, галам leñneç, kelle, alty, galam leñneç, kelle, altı, galam
Мм, Türkmençe: Mm Türkçe: Mm	Мары, адам, мен, манат, агам Mary, adam, men, manat, agam Marı, adam, men, manat, ağam
Нн, Türkmençe: Nn Türkçe: Nn	небит, арслан, нар, надан, дана nebit, arslan, nar, nadan, dana nebit, arslan, nar, nadan, dana
Нң, Türkmençe: Ññ Türkçe: ? {ng /ng}	гең, таң, теңе, мениң, сениң geñ, tañ, teñne, meniñ, seniñ geñ, tañ, teñne, meniñ, seniñ
Оо, Türkmençe: Oo Türkçe: Oo	орак, оглан, одун, ожак, окамак orak, ođlan, odun, ođak, okamak orak, ođlan, odun, ocak, okamak
Өө, Türkmençe: Öö Türkçe: Öö	өкде, өрдек, өлүм, бөлүм, өң ökde, ördek, ölüm, bölüm, öñ ökde, ördek, ölüm, bölüm, öñ
Пп, Türkmençe: Pp Türkçe: Pp	пикир, сапар, палта, памык pikir, sapar, palta, pamyk pikir, sapar, palta, pamık
Рр, Türkmençe: Rr Türkçe: Rr	радио, ары, разы, гетир, бир radio, ary, razy, getir, bir radio, arı, razı, getir, bir
Сс, Türkmençe: Ss Türkçe: Ss	сагат, сурат, сегсен, сен, саг sagat, surat, segsen, sen, sag sağat, surat, segsen, sen, sağ
Тт, Türkmençe: Tt Türkçe: Tt	топ, торба, тигир, йигит, хат top, torba, tigr, ýigit, hat top, torba, tiđir, yiđit, hat
Уу, Türkmençe: Uu Türkçe: Uu	улы, укы, угур, уруш, бу uly, uky, uğur, uruş, bu ulı, ukı, uğur, uruş, bu
Үү, Türkmençe: Üü Türkçe: Üü	үзүм, үч, үтүк, йүпек, йүн üzüm, üç, ütük, ýüpek, ýüñ üzüm, üç, ütük, yüpek, yüñ
Фф, Türkmençe: Ff Türkçe: Ff	фар, фабрик, фартук, цифр far, fabrik, fartuk, sifr far, fabrik, fartuk, sifr
Хх,	халы, хат, баха, харман

“TALYP – 2017” MAKSATNAMASINDAN:
TÜRKMEN DİLİNİ TÄZE ÖWRENMÄGE
BAŞLAÝAN TÜRK TALYPLARY ÜÇIN KÄBIR MASLAHATLAR

Türkmençe: Hh Türkçe: Hh	haly, hat, baha, harman halı, hat, baha, harman
Ци, Türkmençe: {s/st} Türkçe: {ç/st}	цемент, циркул, цифр, жирафа sement, sirkul, sifr, žirafa sement, sirkul, sifr, jirafa
Чч, Türkmençe: Çç Türkçe: Çç	чага, лачын, чалт, агаç, чакы çaga, laçyn, çalt, agaç, çaky çağa, laçın, çalt, ağaç, çakı
Шш, Türkmençe: Şş Türkçe: Şş	шат, шар, аш, эриш, шекер şat, şar, aş, eriş, şeker şat, şar, aş, eriş, şeker
Щш, Türkmençe: {ş/şt} Türkçe: {ş/şt}	борш, шука borş, şuka borş, şuka
Ъъ, Türkmençe: - Türkçe: -	-
Ыы, Türkmençe: Yy Türkçe: Iı	ылым, алты, алым, ыгал, сыр ylym, alty, alym, ygal, syr ılım, altı, alım, ıgal, sır
Ьь, Türkmençe: - Türkçe: -	-
Ээ, Türkmençe: Ee Türkçe: Ee	элик, элли, эт, эриш, эне ellik, elli, et, eriş, ene ellik, elli, et, eriş, ene
Әә, Türkmençe: Ää Türkçe: { Ää }	әдим, әдик, әйнек, кәшир ädim, ädik, äýnek, käşir ädim, ädik, äynek, käşir
Юю, Türkmençe: {Ýu / ýu} Türkçe: {Yu / yu}	юка, ювмак, гоюн, оюн ýuka, ýuwmak, goýun, oýun yuka, yuvmak, goyun, oyun
Яя, Türkmençe: {Ýa / ýa} Türkçe: {Ya / ya}	ядамак, яка, ялы, ялта, гая ýadamak, ýaka, ýaly, ýalta, gaýa yadamak, yaka, yalı, yalta, gaya

TÜRKMENCE harflerin TÜRKÇE karşılıkları

1.	Aa, Türkmençe: Aa Türkçe: Aa	FARK YOK adam, arslan, alty, agaç, çaga adam, arslan, altı, ağaç, çağa	
2.	Bb, Türkmençe: Bb Türkçe: Bb	FARK YOK babam, baýdak, batyr, bala babam, baydak, batır, bala	
3.	Vv, Türkmençe: Ww Türkçe: Vv	FARK VAR wada, watan, wagt, wekil vada, vatan, vağt, vekil	Türkmencede “w” ile verilir.
4.	Gg, Ğğ Türkmençe: Gg	FARK VAR gadam, gar, aga, gaýçy,	Türkmencede yumuşak “ğ” yoktur.

“TALYP – 2017” MAKSATNAMASINDAN:
TÜRKMEN DİLİNİ TÄZE ÖWRENMÄGE
BAŞLAÝAN TÜRK TALYPLARY ÜÇİN KÄBİR MASLAHATLAR

	Türkçe: Gg / Ğğ	garak gadam, gar, ağa, gayçı, garak	
5.	Dd, Türkmençe: Dd Türkçe: Dd	FARK YOK dag, depe, depder, dogan, don dağ, depe, depder, doğan, don	
6.	Jj, Türkmençe: Žž Türkçe: Jj	FARK VAR žurnal, žyuri, žirafa, žargon jurnal, jyuri, jirafa, jargon	“Zz” harfinin üzerine ters şapka konulur.
7.	Cc, Türkmençe: Jj Türkçe: Cc	FARK VAR jan, jeren, jigi, jogap can, ceren, ciği, coğap	Türkçedeki “Jj” harfi ile karşılanır.
8.	Zz, Türkmençe: Zz Türkçe: Zz	FARK VAR zat, zaman, zynjyr, zyýan zat, zaman, zynjyr, zıyan	Bu fark telaffuzdadır. Dil ucu ve diş arası olan bu ses Türkmencede farklı telaffuz edilir: Türkçe: zor, Türkmençe: zzor
9.	İi, Türkmençe: Ii Türkçe: İi	FARK VAR iki, il, bilim, miwe, şirin iki, il, bilim, mive, şirin	Türkmencede büyük harfin üzerinde nokta konulmaz
10.	Yy, Türkmençe: Ýý Türkçe: Yy	FARK VAR ýyl, geým, seýrek, ýylan yıl, geyim, seyrek, yılan	Türkçedeki “Yy” harfinin üzerine çizgi konulur.
11.	Kk, Türkmençe: Kk Türkçe: Kk	FARK YOK kim, kilim, körpe, kaka kim, kilim, körpe, kaka	
12.	Ll, Türkmençe: Ll Türkçe: Ll	FARK YOK leñneç, kelle, alty, galam leñneç, kelle, altı, galam	
13.	Mm, Türkmençe: Mm Türkçe: Mm	FARK YOK Mary, adam, men, manat, agam Marı, adam, men, manat, ağam	
14.	Nn, Türkmençe: Nn Türkçe: Nn	FARK YOK nebit, arslan, nar, nadan, dana nebit, arslan, nar, nadan, dana	
15.	Ňň, Türkmençe: Ňň Türkçe: ? {ng / nğ}	FARK VAR geň, taň, teňne, meniň, seniň geň, taň, teňne, meniň, seniň	Türkçedeki “n” ve “ğ” birikimini veren bir ses Angara / Anğara
16.	Oo, Türkmençe: Oo Türkçe: Oo	FARK YOK orak, oylan, odun, ojak, okamak orak, oylan, odun, ocak, okamak	
17.	Öö,	FARK YOK	

“TALYP – 2017” MAKSATNAMASINDAN:
TÜRKMEN DİLİNİ TAZE ÖWRENMÄGE
BAŞLAÝAN TÜRK TALYPLARY ÜÇIN KÄBIR MASLAHATLAR

	Türkmençe: Öö Türkçe: Öö	ökde, ördek, ölüm, bölüm, öň ökde, ördek, ölüm, bölüm, öň	
18.	Pp, Türkmençe: Pp Türkçe: Pp	FARK YOK pikir, sapar, palta, pamyk pikir, sapar, palta, pamık	
19.	Rr, Türkmençe: Rr Türkçe: Rr	FARK YOK radio, ary, razy, getir, bir radio, arı, razı, getir, bir	
20.	Ss, Türkmençe: Ss Türkçe: Ss	FARK VAR sagat, surat, segsen, sen, sag sağat, surat, segsen, sen, sağ	Bu fark telaffuzdadır. Dil ucu ve dış arası olan bu ses Türkmencede farklı telaffuz edilir: Türkçe: sen, Türkmençe: sssen
21.	Tt, Türkmençe: Tt Türkçe: Tt	FARK YOK top, torba, tıgır, ýigit, hat top, torba, tiğir, yiğit, hat	
22.	Uu, Türkmençe: Uu Türkçe: Uu	FARK YOK uly, uky, ugur, uruş, bu ulı, ukı, uğur, uruş, bu	
23.	Üü, Türkmençe: Üü Türkçe: Üü	FARK YOK üzüm, üç, ütük, ýüpek, ýüň üzüm, üç, ütük, yüpek, yün	
24.	Ff, Türkmençe: Ff Türkçe: Ff	FARK YOK far, fabrik, fartuk, sifr far, fabrik, fartuk, sifr	
25.	Hh, Türkmençe: Hh Türkçe: Hh	FARK YOK haly, hat, baha, harman halı, hat, baha, harman	
26.	Çç, Türkmençe: Çç Türkçe: Çç	FARK YOK çaga, laçyn, çalt, agaç, çaky çağa, laçın, çalt, ağaç, çakı	
27.	Şş, Türkmençe: Şş Türkçe: Şş	FARK YOK şat, şar, aş, eriş, şeker şat, şar, aş, eriş, şeker	
28.	Iı, Türkmençe: Yy Türkçe: Iı	FARK VAR ylym, alty, alym, ygal, syr ılım, altı, alım, ıgal, sır	Türkçedeki “Yy” harfi ile karşılanır.
29.	Ee, Türkmençe: Ee Türkçe: Ee	FARK YOK ellik, elli, et, eriş, ene ellik, elli, et, eriş, ene	
30.	Ää, Türkmençe: Ää Türkçe: { Ää }	FARK VAR ädim, ädik, äýnek, käşir ädim, ädik, äynek, kâşir	Türkçedeki “a” ve “e” arasında bir ses Eryaman, Ertoğrul

TÜRKÇE harflerin TÜRKMENCE karşılıkları

1.	Aa, Türkçe: Aa	FARK YOK	
----	--------------------------	-----------------	--

“TALYP – 2017” MAKSATNAMASINDAN:
TÜRKMEN DİLİNİ TAZE ÖWRENMÄGE
BAŞLAÝAN TÜRK TALYPLARY ÜÇİN KÁBIR MASLAHATLAR

	Türkmençe: Aa		
2.	Bb, Türkçe: Bb Türkmençe: Bb	FARK YOK	
3.	Vv, Türkçe: Vv Türkmençe: Ww	FARK VAR	Türkmencede “w” ile verilir. Söyleyişte dudağa ağırlık verilerek “uw” şeklinde söylenir: watan [ˈwatan]
4.	Gg, Ğğ Türkçe: Gg /Ğğ Türkmençe: Gg	FARK VAR	Türkmencede yumuşak “ğ” yoktur.
5.	Dd, Türkmençe: Dd Türkçe: Dd	FARK YOK	
6.	Jj, Türkçe: Jj Türkmençe: Žž	FARK VAR	“Zz” harfinin üzerine ters şapka konulur.
7.	Cc, Türkçe: Cc Türkmençe: Jj	FARK VAR	Türkçedeki “Cc” Türkmencede “Jj” harfi ile karşılanır.
8.	Zz, Türkçe: Zz Türkmençe: Zz	FARK VAR	Bu fark telaffuzdadır. Dil ucu ve diş arası olan bu ses Türkmencede farklı telaffuz edilir: Türkçe: zor, Türkmençe: zzor
9.	İi, Türkçe: İi Türkmençe: Ii	FARK VAR	Türkmencede büyük harfin üzerinde nokta konulmaz
10.	Yy, Türkçe: Yy Türkmençe: Ýý	FARK VAR	Türkçedeki “Yy” harfinin üzerine Türkmencede çizgi konulur.
11.	Kk, Türkçe: Kk Türkmençe: Kk	FARK YOK	
12.	Ll, Türkçe: Ll Türkmençe: Ll	FARK YOK	
13.	Mm, Türkçe: Mm Türkmençe: Mm	FARK YOK	
14.	Nn, Türkçe: Nn Türkmençe: Nn	FARK YOK	
15.	Ŋň, Türkçe: ? {ng /nğ} Türkmençe: Ŋň	FARK VAR	Türkçede yok, “n” ve “ğ” birikimini veren bir ses. Örnek: Angara / Anğara
16.	Oo, Türkçe: Oo Türkmençe: Oo	FARK YOK	
17.	Öö, Türkçe: Öö Türkmençe: Öö	FARK YOK	

18.	Pp, Türkçe: Pp Türkmençe: Pp	FARK YOK	
19.	Rr, Türkçe: Rr Türkmençe: Rr	FARK YOK	
20.	Ss, Türkçe: Ss Türkmençe: Ss	FARK VAR	Bu fark telaffuzdadır. Dil ucu ve diş arası olan bu ses Türkmencede farklı telaffuz edilir: Türkçe: sen, Türkmençe: sssen
21.	Tt, Türkçe: Tt Türkmençe: Tt	FARK YOK	
22.	Uu, Türkçe: Uu Türkmençe: Uu	FARK YOK	
23.	Üü, Türkçe: Üü Türkmençe: Üü	FARK YOK	
24.	Ff, Türkçe: Ff Türkmençe: Ff	FARK YOK	
25.	Hh, Türkçe: Hh Türkmençe: Hh	FARK YOK	
26.	Çç, Türkçe: Çç Türkmençe: Çç	FARK YOK	
27.	Şş, Türkçe: Şş Türkmençe: Şş	FARK YOK	
28.	ıı, Türkçe: ıı Türkmençe: Yy	FARK VAR	Türkçedeki “ıı” Türkmencede “Yy” harfi ile karşılanır.
29.	Ee, Türkçe: Ee Türkmençe: Ee	FARK YOK	
30.	Ää, Türkçe: { Ää } Türkmençe: Ää	FARK VAR	Türkçedeki “a” ve “e” arasında bir sestir. Tıpkı Eryaman, Ertoğrul adlarındaki söz başı “E” {E+A= Ä} sesleri gibi

16. Türk dilinde harp-da, ses-de, fonema-da birdir. Emma Türkmen dilinde biraz tapawutlydyr. Türkmen elipbiýinde 9 çekimli harp, türkmen sözleşinde bolsa 16 sany çekimli fonema bardyr. Üns beriň: çekimli harp başga, çekimli fonema başgadyr. Bu ikisini biri-birine garyşdyрмаň:

16. Türkiye Türkçesinde harf de, ses de, fonem de bir. Ama Türkmen Türkçesinde durum biraz farklıdır. Türkmencede 9 ünlü harf, söyleyişte ise 16 tane ünlü fonem bulunmaktadır. Dikkat ediniz: ünlü harf başka, ünlü fonem başkadır. Bu durumu birbiriyle karıştırmayınız.

17. Ynha, çekimli harplar: **a, e, ä, i, o, ö, u, ü, y**. Ynha-da, çekimli fonemalar: **[a], {aa}, e, ä, [i], {iý} [o], {oo}, [ö], {öö}, [u], {uw}, [ü], {üý}, [y], {yý}**. Diýmek, bir gysga ses, birem uzyn ses. Başgaça aýtsak, bir harp iki fonemany (sesi) aňlatmak üçin ulanylýar.

17. **İşte, ünlü harfler: a, e, ä, i, o, ö, u, ü, y. Bunlar da ünlü fonemler: [a], {aa}, e, ä, [i], {iý} [o], {oo}, [ö], {öö}, [u], {uw}, [ü], {üý}, [y], {yý}. Demek, bir kısa ses, bir de uzun ses. Bir başka deyişle bir harf iki fonemi (ayrı ayrı sesi) anlatmak için kullanılmaktadır.**

Üns beriň: giň çekimlileriň uzynlygynda “**aa, ää, oo, öö**” şeklinde ikileşme bellidir. Emma dar çekimlilerde bolsa ýagdaý biraz tapawutlydyr: **i = iý; y = yý; u = uw; ü = üý.**

Üstesine-de, “**y**” we “**w**”-den soňra ysgynsyz çekimliler [çok zor duyulabilen “**y**”, “**i**” ve “**w**”, “**ü**”]duýlýar. Meselem:

Dikkat ediniz: geniş ünlüler uzunluğunda “**aa, ää, oo, öö**” biçimindeki ikileşme bellidir. Ama dar ünlülerde ise durum biraz farklıdır: **i = iý; y = yý; u = uw; ü = üý.** Üstelik “**y**” ve “**w**”den sonra telaffuzda gevşek ve zayıf duyulabilen “**y**”, “**i**”, “**w**”, “**ü**” sesler işitilmektedir.

- **y = yý**

↓

ýazylyşy → gyz, aýdylyşy → **gyý^yz**, manysy → kız
ýazylyşy → dyz, aýdylyşy → **dyý^yz**, manysy → diz
ýazylyşy → kyn, aýdylyşy → **kyý^yn**, manysy → zor
ýazylyşy → gyn, aýdylyşy → **gyý^yn**, manysy → kın
ýazylyşy → syn, aýdylyşy → **syý^yn**, manysy → yazılı rapor
ýazylyşy → dynmak, aýdylyşy → **dyý^ynmak**, manysy → dinlenmek, mola vermek
ýazylyşy → yz, aýdylyşy → **yý^yz**, manysy → iz
ýazylyşy → ys, aýdylyşy → **yý^ys**, manysy → koku
ýazylyşy → gysga, aýdylyşy → **gyý^ysga**, manysy → kısa
ýazylyşy → çyg, aýdylyşy → **çyý^yg**, manysy → nem
ýazylyşy → tyg, aýdylyşy → **tyý^yg**, manysy → tığ
ýazylyşy → gyr, aýdylyşy → **gyý^yr**, manysy → kır [renk]
ýazylyşy → syrmak, aýdylyşy → **syý^yrmak**, manysy → 1.süpürmek; 2.tıraş almak; 3.boşu boşuna dolaşmak
ýazylyşy → gygyrmak, aýdylyşy → **gyý^ygyrmak**, manysy → bağırmaq; gürültü yapmak
ýazylyşy → çygyrmak, aýdylyşy → **çyý^ygyrmak**, manysy → ince sesle bağırmaq
ýazylyşy → sygyrmak, aýdylyşy → **syý^ygyrmak**, manysy → ısıklık çalmak

- **i = iý**

↓

ýazylyşy → biz, aýdylyşy → **biýⁱz**, manysy → biz [kunduracı bizi]
ýazylyşy → bil, aýdylyşy → **biýⁱl**, manysy → bel
ýazylyşy → pil, aýdylyşy → **piýⁱl**, manysy → bel [kürek, kazma aleti]
ýazylyşy → sil, aýdylyşy → **siýⁱl**, manysy → sel
ýazylyşy → ik, aýdylyşy → **iýⁱk**, manysy → iğ [kirmen]
ýazylyşy → ig, aýdylyşy → **iýⁱg**, manysy → 1.hastalık; 2.saf, karışımı olmayan
ýazylyşy → çig, aýdylyşy → **çiýⁱg**, manysy → çiğ, pişmemiş
ýazylyşy → ir, aýdylyşy → **iýⁱr**, manysy → erken
ýazylyşy → pir, aýdylyşy → **piýⁱr**, manysy → pir, eren
ýazylyşy → şir, aýdylyşy → **şiýⁱr**, manysy → aslan

ýazylyşy →tir, aýdylyşy→ **tiýⁱr**, manysy→ ok, kurşun
ýazylyşy →gir, aýdylyşy→ **giýⁱr**, manysy→ gir[mek]
ýazylyşy →giç, aýdylyşy→ **giýⁱç**, manysy→ geç
ýazylyşy →giň, aýdylyşy→ **giýⁱň**, manysy→ geniş
ýazylyşy →tiz, aýdylyşy→ **tiýⁱz**, manysy→ tez, çabuk
ýazylyşy →iş, aýdylyşy→ **iýⁱş**, manysy→ iş
ýazylyşy →çiş, aýdylyşy→ **çiýⁱş**, manysy→ şiş
ýazylyşy →diş, aýdylyşy→ **diýⁱş**, manysy→ diş

-u = uw

ýazylyşy →buz, aýdylyşy→ **buw^uz**, manysy→ buz
ýazylyşy →duz, aýdylyşy→ **duw^uz**, manysy→ tuz
ýazylyşy →uz, aýdylyşy→ **uw^uz**, manysy→ uz [Aaz volsun **uw^uz** volsun]
ýazylyşy →tuz, aýdylyşy→ **tuw^uz**, manysy→ birli, as
ýazylyşy →bug, aýdylyşy→ **buw^ug**, manysy→ buhar
ýazylyşy →tug, aýdylyşy→ **tuw^ug**, manysy→ bayrak
ýazylyşy →uk, aýdylyşy→ **uw^uk**, manysy→ Türkmen çadırındaki ağaçtan çubuk
ýazylyşy →dul, aýdylyşy→ **duw^ul**, manysy→ başköşe
ýazylyşy →un, aýdylyşy→ **uw^un**, manysy→ un
ýazylyşy →uç, aýdylyşy→ **uw^uç**, manysy→ uç
ýazylyşy →duşmak, aýdylyşy→ **duw^uşmok**, manysy→ karşılaşmak
ýazylyşy →ýurt, aýdylyşy→ **ýuw^urt**, manysy→ yurt
ýazylyşy →gurt, aýdylyşy→ **guw^urt**, manysy→ kurt
ýazylyşy →gury, aýdylyşy→ **guw^uru**, manysy→ kuru
ýazylyşy →uky, aýdylyşy→ **uw^uku**, manysy→ uyku

-ü = üý

BELLIK: Uzynlygyň bu görnüşi [-ü = üý] Türkmen diliniň dürs ýazuwyna-da ymykly ornaşandyr. Käbir mysallar:

NOT: Uzunluğun bu türü [-ü = üý] Türkmencenin imlasında da kesin olarak oturmuştur. Bazı örnekler:

ýazylyşy →çüýrük, aýdylyşy→ **çüý^ürük**, manysy→ çürük
ýazylyşy →güýç, aýdylyşy→ **güý^üç**, manysy→ güç
ýazylyşy →güýz, aýdylyşy→ **güý^üz**, manysy→ güz, sonbahar
ýazylyşy →düýn, aýdylyşy→ **düý^ün**, manysy→ dün
ýazylyşy →süýt, aýdylyşy→ **süý^üt**, manysy→ süt
ýazylyşy →düýş, aýdylyşy→ **düý^üş**, manysy→ düş, rüya
ýazylyşy →üýrmek, aýdylyşy→ **üý^ürmök**, manysy→ ürmek, havlamak [köpek için]
ýazylyşy →üýn, aýdylyşy→ **üý^ün**, manysy→ ün, ses
ýazylyşy →düýp, aýdylyşy→ **düý^üp**, manysy→ dip [deniz dibi]
ýazylyşy →süýri, aýdylyşy→ **süý^ürü**, manysy→ uzun, yassı veya yuvarlak değil
ýazylyşy →tüýkürmek, aýdylyşy→ **tüý^ükürmök**, manysy→ tükürmek

18.Diýmek, “a” harpy iki sany çekimli sesi aňlatmaga güýji ýetýändir: biri gysga [a], beýlekisi uzyn {aa}. Beýleki çekimli harplar hem şunuň ýalydyr.

18. Demek, “a” harfi, iki tane ünlü sesi anlatma gücüne sahiptir: biri kısa [a], diğeri de uzun {aa}. Öbür ünlü harfler de bunun gibi özelliğe sahiptir.

19. Geliň, muňa mysallaryň üsti bilen göz ýetireliň:

[a] – gysga aýdylýan “a” sesi, ýazylyşam, aýdylýşam birdir → ak [akmak işligi] Suw akdy. [Su aktı], Suw akar, daş galar [Su akar, taş kalır]

{aa} – uzyn aýdylýan “aa” sesi, ýazylyşy başga, aýdylýşy başga → ak {aak sypat, reňk aňladýar} Köýnegiň reňki aakdy. [Gömleğiň renki beyazdı]

e – gysga aýdylýan “e” sesi, ýazylyşam, aýdylýşam birdir, uzyn aýdylýan sesine kökde duş gelinmeýär → et, el, em...[et, el, em (sormak)]

ä – uzyn aýdylýan “ä” sesi, gysga aýdylýan sesine gaty az mysallarda duş gelýäris. Köplenç, uzyn aýdylýar → {ädik, käşir, äýnek, käse, kädi, älem, baş, mätäç...}

[i] – gysga aýdylýan “i” sesi, ýazylyşam, aýdylýşam birdir → [biz, kim, iki]

{iý} – uzyn aýdylýan “iý” sesi, ýazylyşy başga, aýdylýşy başga → ýazylyşy: [biz], aýdylýşy {biýⁱz}, ýazylyşy: [iri], aýdylýşy {iýⁱri}, ýazylyşy: [ik], aýdylýşy {iýⁱk}, ýazylyşy: [gir], aýdylýşy {giýⁱr}, ýazylyşy: [ir], aýdylýşy {iýⁱr}, ýazylyşy: [iş], aýdylýşy {iýⁱş}, ýazylyşy: [diş], aýdylýşy {diýⁱş}...

[o] – gysga aýdylýan “o” sesi, ýazylyşam, aýdylýşam birdir → [ok, or, bol, gol, solmak, ýolmak, ýokmak, tokmak...]

{oo} – uzyn aýdylýan “oo” sesi, ýazylyşy başga, aýdylýşy başga → ýazylyşy [on, don, ýol, ýok, sol, doly], aýdylýşy {oon, doon, ýool, ýook, sool, dooly...}

[ö] – gysga aýdylýan “ö” sesi, ýazylyşam, aýdylýşam birdir → [ölmek, ösmek, görmek, çöl, çöp, köp...]

{öö} – uzyn aýdylýan “öö” sesi, ýazylyşy başga, aýdylýşy başga → ýazylyşy [bölmek, dörmek, ördek, köl, kör, köz] aýdylýşy {böölmök, döörmök, öördök, kööl, köör, kööz...}

[u] – gysga aýdylýan “u” sesi, ýazylyşam, aýdylýşam birdir → [durmak, turmak, gurmak, gul, dul, ogul, uly....]

{uw} – uzyn aýdylýan “uw” sesi, ýazylyşy başga, aýdylýşy başga → ýazylyşy: [gury], aýdylýşy {guw^uru}, ýazylyşy: [uky], aýdylýşy {uw^uku}, ýazylyşy: [uk], aýdylýşy {uw^uk}, ýazylyşy: [duşmak], aýdylýşy {duw^uşmok}, ýazylyşy: [duz], aýdylýşy {duw^uz}...

[ü] – gysga aýdylýan “ü” sesi → ýazylyşam, aýdylýşam birdir [üzüm, üç, gül, kül...]

{üý} – uzyn aýdylýan “üý” sesi → ýazuwa-da “üý” şekilinde ornaşypdyr. Türkçe “süt”; Türkmençe “süýt”, Türkçe “güz”; Türkmençe “güýz”, Türkçe “dün”; Türkmençe “düýn”...

[y] – gysga aýdylýan “y” sesi → ýazylyşam, aýdylyşam birdir [ylga, ýylgyn, ýylky, ýyl, ýygmak, ýygnak, ylym, gyzmak, gyrmak...]

{yý} – uzyn aýdylýan “ýý” sesi → ýazylyşy başga, aýdylyşy başga → ýazylyşy [gyz], aýdylyşy {gyý^yz}, ýazylyşy [dyz], aýdylyşy {dyý^yz}, ýazylyşy [gyr], aýdylyşy {gyý^yr}, ýazylyşy [ys], aýdylyşy {yý^ys}, ýazylyşy [kyn], aýdylyşy {kyý^yn}.

20. Türkmen dilindäki kök uzynlyga degişli käbir mysallar bilen tanyşdyňyz. Siz bu mysallar bilen ýetirmeli dälisiniz. “Türkmen diliniň sözlügin” (1962) we “Türkmen diliniň orfoepik sözlügin” (1969) zygiderli derňemegi unutmaň. Şol sözlüklerde “[]” belligiň içinde berlen uzynlyklary yzarlamgy öwreniň we dowam ediň.

20. Türkmen dilindeki kök uzunluğa ait bazı örneklerle tanıştınız. SİZ sadece bu örneklerle yetinmemelisiniz. “Türkmen diliniň sözlügin” (1962) ve “Türkmen diliniň orfoepik sözlügin” (1969) devamlı incelemeyi unutmayınız. Yukarıda adı geçen sözlüklerde “[]” köşeli parantez içinde gösterilen uzunlukları takip etmeyi öğreniniz ve takibi devam ediniz.

21. Türk elipbiýine görä tapawutlary täzedan ýene bir gezek gözden geçireliň.

21. Türk alfabesine göre farklılıkları yeniden bir daha gözden geçirelim.

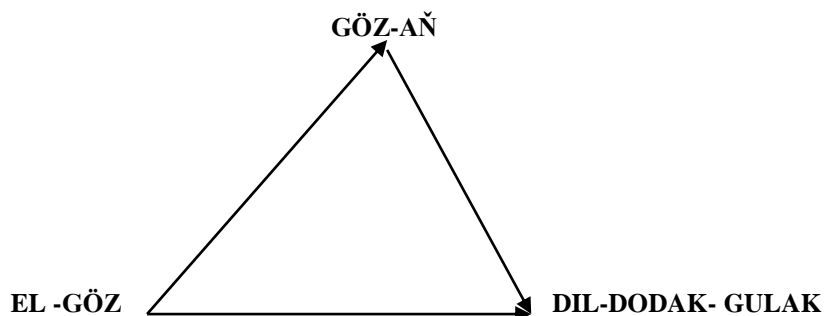
Aa, Bb, Çç, Dd, Ee, Ää, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Žž, Kk, Ll, Mm, Nn, Ňň, Oo, Öö, Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Ww, Yy, Ýý, Zz.

22. Meňzeş harplary aýralyň. Şonda şu aşakdakylar galar:

22. Benzer harfleri çıkaralım. Sonunda geriye şu aşağıdakiler kalır:

Bb, Ää, Ii, Jj, Žž, Ňň, Ss, Ww, Yy, Ýý, Zz

Bellik: Türkmen dilini öwrenmek iň azyndan **EL, DIL, DODAK, GÖZ, GULAK, AŇ** ýaly beden azgalaryňyza öz täsirini ýetirjekdir. Geliň, muny ýukardaky üçburçlugymyza ýükläliň.

Üçburçluk bu ýüki agyr görmedi. Ýöne şu talaplary-da SIZIŇ önüňizde keserdip goýdy:

1. Eliňizi taýýarlaň. Eliňiz Türkmençedäki “Ää, Žž, Ňň, Ww, Ýý” harplary ýazmaklyga öwrenişsin.

2.Diliňizi taýýarlaň. Diliňiz Türkmençedäki “ä, ñ, w, s{dil uýy – diş arasy “sss”}, z { dil uýy – diş arasy “zzz”}” hem-de uzyn çekimli fonemalary “a” {aa}, “o” {oo}, “ö” {öö}, “y” {-yý}, “i” {-iý}, “u” {-uw}, “ü” {-üý} sesleri aýtmaklyga öwrenişsin.

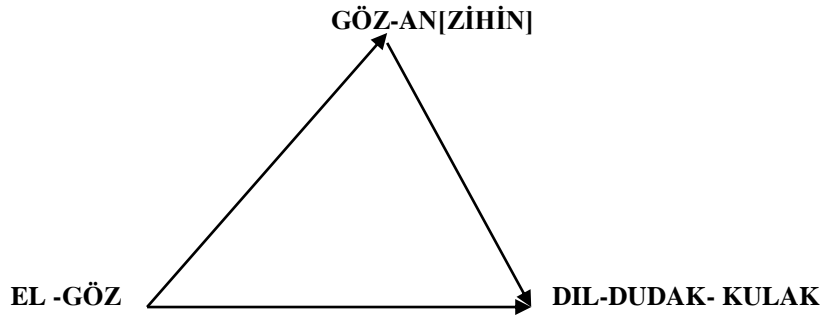
3.Dodagyňyz taýýarlaň. Dodagyňyz Türkmençedäki “v, w, s{dil uýy – diş arasy “sss”}, z { dil uýy – diş arasy “zzz”}” hem-de uzyn çekimli fonemalardan “o” {oo}, “ö” {öö}, “u” {-uw}, “ü” {-üý} sesleri aýtmaklyga owrenişsin.

4.Gözüňizi taýýarlaň. Has dogrusy, gözleriňizi giň açyň. Türkmen dilindäki iň ownuk hasaplanylýan aýratynlyklary gözden salmaň. Görüp öwreniň, görüp ýazyň. Öwrenenleriňizi we ýazanlaryňyzy görüň. Ahyrynda-da aýdanlaryňyzy-da görmäge çalyşyň. Türkmenler görmek bilen baglanyşykly şu atalar sözünü has aktiw ulanarlar: 1.Eşiden deň bolmaz gören göz bilen. 2.Ýagşyny görmek jennetdir.

5.Gulagyňyzy taýýarlaň. Gulagyňyz Türkmençedäki “ä, ñ, w, s{dil uýy – diş arasy “sss”}, z { dil uýy – diş arasy “zzz”}” hem-de uzyn çekimli fonemalary “a” {aa}, “o” {oo}, “ö” {öö}, “y” {-yý}, “i” {-iý}, “u” {-uw}, “ü” {-üý} sesleri eşitmeklige öwrenişsin.

6.Aňňyzy taýýarlaň. Iň esasy zat aňňyzy taýýarlamakdyr. Aňňyz taýýar bolsa, onda göterimejek yük ýokdur, yüküňiz ýerde galmaz. Türkmen milli şahyry Magtymguly-Pyragy XVIII asyrdä “Hatarda ner bolsa yük ýerde galmaz” diýendir.

NOT: Türkmen Türkçesini öğrenmek en azından **EL, DİL, DUDAK, GÖZ, KULAK, AN [ZİHİN]** gibi vücut azalarınızı etkileyecektir. Şimdi bunkarı yukarıdaki üçgenimize yükleyelim.

Üçgenimiz bu yükü bizden ağır görmüyor. Ama şu talepleri de BİZİM önümüzde enine boyuna sergiliyor.

1.**Elinizi alıştırmınız.** Eliniz Türkmençedeki “Ää, Žž, Ññ, Ww, Ýý” gibi harfleri yazmaya hazır olsun. Çünkü SİZ bu harfleri şu ana kadar yazmadınız, yani kullanmadınız.

2.**Dilinizi alıştırmınız.** Diliniz Türkmençedeki “ä, ñ, w, s{dilucu – dışarısı “sss”}, z { dilucu – dışarısı “zzz”}” ve uzun ünlü fonemleri “a” {aa}, “o” {oo}, “ö” {öö}, “y” {-yý}, “i” {-iý}, “u” {-uw}, “ü” {-üý} doğru söylemeye hazır olsun. Çünkü SİZ bu sesleri, fonemleri şu ana kadar duymadınız, söylemediniz.

3.**Dudağınızı alıştırmınız.** Dudağınız Türkmençedeki “v, w, s{dilucu – dışarısı “sss”}, z { dilucu – dışarısı “zzz”}” ve uzun ünlü fonemlerden “o” {oo}, “ö” {öö}, “u” {-uw}, “ü” {-üý} gibi sesleri doğru söylemeye hazır olsun.

4.**Gözlerinizi alıştırmınız.** Daha doğrusu Has dogrusy, Türkmen dilindeki en küçük sayılabilecek özellikleri de gözden kaçırmamak için gözlerinizi biraz geniş açınız. Görerek öğreniniz, görerek yazınız. Öğrendiklerinizi ve yazdıklarınızı görmeye çalışınız. Sonuçta da söylediklerinizi de görebilmeye özen gösteriniz. Çünkü Türkmenler görmekle ilgili şu atasözlerini kullanmaktadırlar: 1. “Eşiden deň bolmaz gören göz bilen” [İşiten denk olmaz gören gözülle]; 2.“Ýagşyny görmek jennetdir” [Iyi görmek cennettir].

5. **Kulaklarımızı alıştırmamız.** SİZİN kulaklarınız Türkmencedeki “ä, ñ, w, s {dilucu – dışarası “sss”}, z {dilucu – dışarası “zzz”}” ve uzun ünlü fonemleri “a” {aa}, “o” {oo}, “ö” {öö}, “y” {-yý}, “i” {-iý}, “u” {-uw}, “ü” {-üý} gibi sesleri devamlı duymaya hazır olsun.

6. **Anızı (zininizi) alıştırmaya çalışınız.** Bu çok önemlidir. AN ya da ZİHİN hazırsa, taşınamayacak yük yoktur, yani SİZİN hiçbir yükünüz yerde kalmaz. Türkmen milli şairi Mahtumkulu Firaki XVIII yüzyılda “Hatarda ner bolsa yük yerde galmaz” [Katarda buğra olursa, yük yerde kalmaz] demiştir.

23. **Bb.** Bu harp Türkçede hem bar, yöne munuñ özboluşly aýratynlygy iki çekimliniň arasyna düşse, okalanda, köplenç ýagdaýlarda “v” sesini berýär.

23. **Bb.** Bu harf Türkiye Türkçesinde de var, fakat Türkmençe söyleyişte bu harf iki ünlü arasında geldiği zaman “v” (!- “w” değil, “v”) okunur. Karıştırmayınız: Oovoo watan kelimelerinde duyduğunuz “v” başka, “w” başka, yani birbirinden farklı fonemlerdir.

Meselem, ýazylyşy [baba], okalyşy {baava}, aňladýan manysy “dede”; ýazylyşy [Käbe], okalyşy {Kääve}, aňladýan manysy “Kabe”; ýazylyşy [toba], okalyşy {toovo}, aňladýan manysy “töbe”; ýazylyşy [oba], okalyşy {oovo}, aňladýan manysy “köy”; ýazylyşy [oba], okalyşy {oovaa*}, aňladýan manysy “köye”; ýazylyşy [sabyň], okalyşy {saavyn}, aňladýan manysy “sabun”; ýazylyşy [abat], okalyşy {aavat}, aňladýan manysy “bayındyr, mamur; eksiksiz”; ýazylyşy [gabamak], okalyşy {gaavamak}, aňladýan manysy “abluka altına almak; kuşatmak”; ýazylyşy [gabak], okalyşy {gaavak}, aňladýan manysy “göz kapağı”; ýazylyşy [gabyk], okalyşy {gaavyk}, aňladýan manysy “kabuk”; ýazylyşy [kitabym], okalyşy {kitaavym}, aňladýan manysy “kitabım”; ýazylyşy [bibim], okalyşy {biý’viý’im}, aňladýan manysy “bibim halam”; ýazylyşy [bäbek], okalyşy {bäävek}, aňladýan manysy “bebek”; ýazylyşy [Tagtabazar], okalyşy {Tatgavaazar}, aňladýan manysy “Tahtabazar” özel isim; ýazylyşy [Babanazar], okalyşy {Baavanazar}, aňladýan manysy “Babanazar” özel isim...

24. **Ää.** Bu harp Türkçede ýokdur, yöne ses bardyr. Muny biz bir mysal bilen düşündirmäge çalşalyň. Siz Etimesğutdan (ýumşak “g” Türkmençede ýokdur) soň Eryamanyň gelýändigini bilýänsiňiz. Emma bular Türkçede birmeňzeş “E” bilen ýazylsada, aýdylanda, sesleri başgadyr. Geliň, bulary aýdyp göreliň:

24. **Ää.** Bu harf, Türkçe alfabede yoktur, fakat Türkçe söyleyişte bu ses vardır. Bunu örnekle açıklamaya çalışalım. SİZ Etimesğut’tan sonra Eryaman’ın geldiğinden habersizsiniz. Bunlar Türkçede aynı “E” ile yazılsa bile, söyleyişte kelime başı “E” birbirinden farklıdır. Hadi bunları söyleyelim ve tekrarlayalım:

Etimesğut aýdylyşy {Etimesuut}
Eryaman aýdylyşy {Ääryaman}

Ynha, soňky sözde “ää” aýdýarys. Bu ses birinji sözüň “e” sesine meňzeş dälidir. Deňşdiriň: Türkçe [beş], Türkmençe [bääş], Türkçe [leş], Türkmençe [lääş], Türkçe [dünya], Türkmençe [dünýää], Türkçe [havuç], Türkmençe [kääşir], Türkçe [gözlük], Türkmençe [ääýnek]...

* “Э. А. Грунина. Туркменский язык. Москва, 2005” kitabının 14. sayfasında Türkmencedeki “oba” kelimesiyle ilgili /o:βa: ~ o:βo:/ şeklindeki örnekleri vermiştir. Ama yönelme durumu ekini almış olan bu sözcük “oovoo” şeklinde telaffuz edilemez. Olmalısı “oovaa” olacaktır-BS.

İşte, son kelime de “ää” söylüyoruz. Bu ses birinci kelimenin “e” sesine benzer veya aynı değıldir. Karşılaşırınız: Türkçe [beş], Türkmençe [bääş], Türkçe [leş], Türkmençe [lääş], Türkçe [dünya], Türkmençe [dünyää], Türkçe [havuç, keşir], Türkmençe [kääşir], Türkçe [gözlük], Türkmençe [ääýnek]...

25. **ii.** Bu harp Türkçede bardyr. Ýöne Türkmençede baş harpy nokatsyzdyr. Ynha, diňe şol nokatda ýalňyşmazlyk üçin bu ýere aldym. Emma aýdylyşy Türkçede-de, Türkmençede-de birmeňzeşdir. Ýöne ýene uzynlyga üns bermelisiniz. Meselem, İki ikiň dört bolar, gyz ýaşy ondört bolar. Aýdylyşy→ [iki ikiýň döört bolor, gyý^yz ýaaşy onnöört bolor].

25. **ii.** Bu harf Türkçe alfabede de vardır. Fakat Türkmençede büyük harfi noktasızdır. Sadece bu noktada hata yapmamanız için burada daha bir kere altını çizmek için gösterdim. Söyleyişte fark yoktur, Türkçede de, Türkmençede de aynıdır. Ama Türkmençede uzunluğa dikkat etmek gerekmektedir. Örnek: İki ikiň dört bolar, gyz ýaşy ondört bolar. [İki iki dört yapar, kızın ergenlik yaşı ise on döörtür]. Aýdylyşy→ [iki ikiýň döört bolor, gyý^yz ýaaşy onnöört bolor].

26. **Jj.** Bu harp hem Türkçede bardyr. Ýöne Japon sözündäki “je” için ulanylýar. Emma Türkmençede beýle däl, bu harp Türkçedäki “Cc” harpynyň we sesiniň ornuna ulanylýar.

26. **Jj.** Bu harf Türkçede var. Ama “Japon” kelimesindeki “je” için kullanılır. Türkmençede ise öyle değil, Türkçedeki “Cc” harfinin ve sesinin yerine kullanılmaktadır.

Meselem, Türkçede “cevap”, Türkmençede ýazylyşy [jogap], aýdylyşy {jogaap}, Türkçede “çorap”, Türkmençede ýazylyşy [jorap], aýdylyşy {joraap}, Türkçede “cennet”, Türkmençede ýazylyşy [jennet], aýdylyşy {jennet}, Türkçede “cenap”, Türkmençede ýazylyşy [jenap], aýdylyşy {jenaap}, Türkçede “cenaza”, Türkmençede ýazylyşy [jynaza], aýdylyşy {jynaaza}, Türkçede “cevahir”, Türkmençede ýazylyşy [jowher], aýdylyşy {jowhör}, Türkçede “ceza”, Türkmençede ýazylyşy [jeza], aýdylyşy {jezaa}, Türkçede “ciğer”, Türkmençede ýazylyşy we aýdylyşy [jiger], Türkçede “cinayet”, Türkmençede ýazylyşy [jenaýat], aýdylyşy {jenaayat}, Türkçede “cuma”, Türkmençede ýazylyşy [juma], aýdylyşy {jumaa}, Türkçede “coşmak”, Türkmençede ýazylyşy [joşmak], aýdylyşy {jooşmok}, Türkçede “civan”, Türkmençede ýazylyşy [juwan], aýdylyşy {juwaan}...

27. **Žž.** Türkçede bu harp ýokdur. Türkmençede bu harp Türkçedäki “Jj” harpynyň we sesiniň ornuna ulanylandyr.

27. **Žž.** Türkçe alfabede bu harf yoktur. Türkmençede bu harf Türkçedeki “Jj” harfinin ve sesinin yerine kullanılmaktadır.

Meselem: Türkçede “jüri”, Türkmençede ýazylyşy [žýuri], aýdylyşy {žüýrü}, Türkçede “jeton”, Türkmençede ýazylyşy [žeton], aýdylyşy { žetoon / žitoon}, Türkçede “jandarma”, Türkmençede ýazylyşy [žandarm], aýdylyşy {žandaarym}...

28. **Ňň.** Bu harp Türk elipbiýsinde ýok, emma Anadoly agyzlaryndaky gepleşiklerde duş gelýär. Türkmen dilinde burun çekimsizi diýilýär. Sebäbi burun ýoly bilen emele gelýär, bu harp söz başynda-da duş gelmeýär.

28. **Ñň.** Bu harf Türk alfabesinde yok, fakat Anadolu ağızlarında karşılaşılabileceğimiz bir sestir. Türkmen dilinde “burun çekimsizi” (geniz üstüzü, nazal) denilir. Sebebi burun yoluyla oluşur ve kelime başında bulunmaz, sadece söz ortası ve söz sonunda rastlanılır.

Meselem: Türkçede “çan”, Türkmençede ýazylyşy [jaň], áydylyşy {jaň}, Türkçede “tanrı”, Türkmençede ýazylyşy [taňry], áydylyşy {taňry}, Türkçede “denk”, Türkmençede ýazylyşy [deň], áydylyşy {deň}, Türkçede “komşu”, Türkmençede ýazylyşy [goňşy], áydylyşy {goňşy}, Türkçede “tan ağarmak (atmak)”, Türkmençede ýazylyşy [daň agarmak (atmak)], áydylyşy {daň aagarmak (atmak)}, Türkçede “benim”, Türkmençede ýazylyşy [meniň], áydylyşy {meniň / meň}, Türkçede “senin”, Türkmençede ýazylyşy [seniň], áydylyşy {seniň / seň}, Türkçede “onun”, Türkmençede ýazylyşy [onuň], áydylyşy {onuň / oň}, Türkçede “bizim”, Türkmençede ýazylyşy [biziň], áydylyşy {biziň}...

29. **Ss.** Bu harp Türkçede hem bardyr. Emma Türkmençede áydylyşy tapawutlydyr. Áydylanda dilujy, dişarasy sesi emele getirýär. Üns berip, meni diňläň: s^{ss}en, s^{ss}ekiz, s^{ss}eg^{ss}en, s^{ss}ene, S^{ss}enem, as^smak, ös^smök, tes^smek, gus^smok, bus^smok, os^smok.

Indi-de SIZ gaýtalaň [tekrarlayın].

Sen, sekiz, segsen, sene, Senem, asmak, ösmek, tesmek, gusmak, busmak, osmak...

29. **Ss.** Bu harf Türkçe alfabede de var. Ama Türkmençe söyleyişte farklı telaffuz edilir. Söylendiği zaman dilucu ve dişarasy sesi oluşturur. Dikkatle beni dinleyin: s^{ss}en, s^{ss}ekiz, s^{ss}eg^{ss}en, s^{ss}ene, S^{ss}enem, as^smak, ös^smök, tes^smek, gus^smok, bus^smok, os^smok.

Şimdi de SİZ tekrarlamaya çalışınız.

Sen, sekiz, segsen, sene, Senem, asmak, ösmek, tesmek, gusmak, busmak, osmak...

30. **Ww.** Türk elipbiyinde orun berilmese-de, (aslynda orun berilmese, biziň pikirimizçe asla ýazylmaly däldir. [Bu ýerde Türk Dil Kurumunuň 1988-nji ýylda Ankarada neşir eden sözlügi göz önünde tutulýar. Seret Ww, 1569-njy sahypa, Xx, 1571-nji sahypa]. Çünki, elipbiý ýazuwa kepil geçýän ýeke-täk konstitusiyadyr, baş düzgünnamadyr-BS) alynma sözlerde ýazylýan harpdyr. Türkmen elipbiýindäki bu harp Türkçe sözlerdäki ähli, söz başynda, söz ortasynda, söz soňunda duş gelýän “v” harpynyň ornuna ulanylýar. Ýöne áydylyşynda biraz tapawut bardyr, ýagny az-da bolsa dodaga agyrylyk berilýär.

Deňeşdirin: Türkçe: **vatan**; Türkmençe: **watan** [**watan**]

30. **Ww.** Türk alfabesinde yer verilmese bile (aslynda orun berilmese, biziň pikirimizçe asla ýazylmaly däldir. [Bu ýerde Türk Dil Kurumunuň 1988-nji ýylda Ankarada neşir eden sözlügi göz önünde tutulýar. Seret Ww, 1569-njy sahypa, Xx, 1571-nji sahypa]. Çünki, elipbiý ýazuwa kepil geçýän ýeke-täk konstitusiyadyr, baş düzgünnamadyr-BS) yabancı dillerden geçen kelimelerde yazılan bir harftir. Türkmen alfabesindeki bu harf Türkçe kelimelerdeki bütün, söz başynda, söz ortasynda ve söz sonunda rastlanan “v” harfinin yerine kullanılmaktadır. Ama söyleyişte biraz farklıdır, yani az bile olsa dudağa ağırlık verilir.

Karşılaştırınız: Türkçe: **vatan**; Türkmençe: **watan** [**watan**]

31. **Yy.** Bu harp Türkçede hem bardyr. Emma başga ses üçin ulanylýar. Türkmençede bu harp Türkçedäki “ı” harpy we sesi aňlatmak üçin ulanylýar.

31. **Yy.** Bu harf Türkçe alfabede de vardır. Ancak Türkmençede başka ses için kullanılır. Türkmençe alfabede son sıralarda yer alan bu harf Türkçedeki “ı” harfi ve sesi anlatır.

Yssy, çyn, gylyk, gyllyk, ýyl, ýyldyz, gyzmak, gyrmak, yrym, yrmak, ynandyrmak...

Türkçe we Türkmençe nusgalary deňeşdirmek üçin käbir mysallar. Türkçede “ilim”, Türkmençede ýazylyşy [ylym], aýdylyşy {ylym}, Türkçede “iklim”, Türkmençede ýazylyşy [yklym], aýdylyşy {yklyý'm}, Türkçede “insan”, Türkmençede ýazylyşy [ynsan], aýdylyşy {ynsaan}, Türkçede “ibaret”, Türkmençede ýazylyşy [ybarat], aýdylyşy {yvaarat}, Türkçede “ikbal”, Türkmençede ýazylyşy [ykbal], aýdylyşy {ykbaal}, Türkçede “ilan”, Türkmençede ýazylyşy [yglan], aýdylyşy {yglaan}, Türkçede “ilham”, Türkmençede ýazylyşy [ylham], aýdylyşy {ylham}, Türkçede “inanç”, Türkmençede ýazylyşy [ynanç], aýdylyşy {ynanç}, Türkçede “insaf”, Türkmençede ýazylyşy [ynsap], aýdylyşy {ynsaap}, Türkçede “islam”, Türkmençede ýazylyşy [yslam], aýdylyşy {yslaam}.

32. **Ýý.** Türk dilindäki “Yy” harpynyň ýerine ulanylýar, tapawudy üstünde çyzgy (üns beriň, bu çyzgynyň özboluşly ugry bardyr, ýagny sagdan sola uzanýandyr) goýulýar.

Ýylgyn, ýedi, ýegen, ýetmek, ýakmak, ýazmak...

32. **Ýý.** Türk dilindeki “Yy” harfinin yerine kullanılmaktadır ve Türkçeden farkı üzerinde konulan çizgidir (dikkat ediniz: söz konusu çiginin özel olarak bir yönü vardır, yani sağdan sola doğru uzanır).

Ýylgyn [kumda yetişen bitki adı] ýedi [yedi], ýegen [yeğen], ýetmek [yetmek, ulaşmak], ýakmak [yakmak], ýazmak [yazmak; döşemek]...

33. **Zz.** Bu harp Türkçede hem bardyr. Emma Türkmençede aýdylyşy tapawutlydyr. Aýdylanda dilujy, dişarasy sesi emele getirýär.

33. **Zz.** Bu harf Türkçede de vardır. Ama Türkmencede telaffuzu farklıdır. Söylenđiđi zaman dilucu ve dişarası bir sesi oluşturur.

Meselem: zynjyr [zzzynjyr], zemin [zzzemiý'n], ozmak [ozzmok], bozmak [bozzmok], çyzmak [çyzzmak], süzmek [süzzmök], azmak [aazzmak]..

Bellik: *Beýleki harplar we sesler edil Türkçedäki ýalydyr.* Ýöne ýumşak “ğ” ýokdur.

NOT: *Diğer harflerin ve seslerin çoğu aynen Türkçedeki gibidir.* Ama Türkmence alfabe de yumuşak “ğ” harfi yoktur.

34. Türkmençäniň Türkçeden ýene bir tapawudy sesleriň aýdylyşyndaky uzynlyk we gysgalykdyr. Bu fonetik hadysa Türkmen diliniň çekimlilerinde-de, çekimsizlilerinde-de duş gelmek mümkindir. Öňi bilen, çekimliler hakynda, bu barada öň hem ýatlap geçipdik.

34. Türkmencenin Türkçeden yine bir büyük farkı bulunmaktadır. Bu da seslerin, fonemlerin telaffuzunda ortaya çıkabilen uzunluk kısalık olayıdır. Bu fonetik hadisesi Türkmen dilinin ünlülerinde de, ünsüzlerinde de kendi yüzünü göstermektedir. Önce uzun ünlüler hakkında. Uzun ünlüler hakkında yukarıda da SİZE bazı özellikleri hatırlatmıştık.

35. Türkmen dilinde 8 sany uzyýý'n [aa; yy (yý); oo; uu (uw); ii (iý); öö; üü (üý) / ä-uzyn; e-gysga] we 8 sany gyýý'sga [a; y; o; u; i; ö; ü; ä; e] çekimli (ünlü) bardyr. Jemi 16 fonemadyr.

35. Türkmencede 8 tane uzun ünlü ve aynı sayıda da kısa ünlü bulunmaktadır : [aa; yy (yý); oo; uu (uw); ii (iý); öö; üü (üý) / ä-uzyn; e-gysga] ; [a; y; o; u; i; ö; ü; ä; e] . Toplam sayısı 16 ünlü fonemdir.

36. “a” 1 harpdyr, emma 2 sesi aňlatmaga güýji ýetýändir. Mysal üçin: ak- (-mak); bir gysga ses; aak – iki ses (aa), “beyaz” manysyndadyr. “o” 1 harpdyr, emma 2 sesi

aňlatmaga güýji ýetýändir. Mysal üçin: ot (bitki), bir gysga sesdir, oot iki ses (oo) “od, ateş” manysyndadyr. Aç- (işlik/fiil), aaç (syapat/sıfat); at (binek hayvan manysynda at/İsim; atmak-işlik/fiil) aat (ad manysynda at/İsim) we başgalar.

36. “a” 1 harftir, ama 2 sesi anlatma gücüne sahiptir. Örnek için: ak- (-mak); 1 kısa ses; aak – 2 ses (aa), “beyaz” anlamındadır. “o” 1 harftir ama 2 sesi anlatma gücüne sahiptir. Örnek için: ot (bitki), 1 kısa sestir, oot -2 sestir (oo) , “od, ateş” anlamındadır. Aç- (işlik/fiil), aaç (syapat/sıfat); at (binek hayvan anlamında, at/İsim; atmak-işlik/fiil) aat (ad anlamında, at/İsim) vs.

37. Sesleriň uzynlygy ýa-da gysgaly anyk bilinmese, ol sizi kazyýete çenli äkidip biler. “Piý’li [kürek manysynda] getir” diýseler, senem haýwanat bagyna gidip, pil [fil bakıcı manysynda] idedijä ýüz tutsaň, işleri şeýle bir garyşdyrarsyň welin, uzynlyk-gysgalygyň öňünde dyza çökersiň. “Çal” diýseler, “çaal” äkelseňiz-de taňyrýalkasyn almarsyňyz. “Bil” diýseler, “biý’liňizi” tutsaňyz hem halanmajakdygyňyzy öňünden aýdaýyn. “Baaşyňy görkez” diýseler, kelläni görkezäýseň, naskädiňden dynaýmagyň ahmaldyr. Seniň “başyň” agyrýarmy ýa-da “baaşyň”, anyk aýtmasaň, seni dilçi-de kabul etmez, doktor-da. Garaz, uzynlyk-gysgalyk aýbyňy açmany hiç zatça görmez. Uzynlyk-gysgalyk dünýäni dünđerip biler. Ýöne söz dünýäsini. Şonuň üçin “gal” diýseler, ýeriňizden turuň, “gaal” diýseler welin, ýeriňizden hiç ýerik gozganmaň.

37. Seslerin uzun veya kısalık durumu kesin olarak bilinmezse, kötü sonuçlar ortaya çıkabilir. Bazı olaylardan dolayı SİZİ mahkemeye kadar sürükleyebilir. “Piý’li [kürek, bel anlamında] getir” deseler, sen de hayvanat bahçesine giderek, fil bakıcıya yalvarırsan, işleri o kadar karıştırsın ki, uzunluk ve kısalık olayının önünde diz çökersin. “Çal” deseler, sen de gidip marketten “çaal” [deve sütünden yapılan ayran anlamında] getirirsen, bu işin sonucunda teşekkür belgesini alamazsın. “Bil” deseler, “belinizi” tutarsanız da sevilmeyeceğini öncesinden söyleyeyim. “Baaşyňyzy görkeziň” [baaş-yara, baş-kafa, baş; görkeziň-gösteriniz] deseler, kafanı göstererseniz, belki küçük bir kiyamet olabilir. Senin “başın” ya da “başın” mı ağrıyor kesin söyleyemesen, seni dilci de, doktor da kabul edemez. Dolayısıyla uzunluk ve kısalık hadisesi anında yeni olayları oluşturur. Uzunluk ve kısalık dünyayı durdurabilir. Yanlış anlaşılmasın söz dünyasını. Ona göre “gal” deseler, yerinizden kalkınız, “gaal” deseler ise yerinizden hiçbir yere kıpırdamayınız.

38. Uzynlyk-gysgalykda kimler we nämeler bilen duşuşyp bileris. Ýöne bu duşuşykda esasy mesele it eýesini, pişik bolsa bakesini tanamalydyr. Bolmasa, işler bulam-bujar bolar.

Ynha, birinji duşuşyk, ikisiniň hem ýazylyşy birdir.

Bir tarapda “biz” bar, onuň garşysynda-da “biz” [biý’iz] bar:[kunduracı bizi]
bir tarapda “gaaz” [kaz, doğal gaz] bar, onuň garşysynda-da “gaz”; [kazmak]
bir tarapda “ýaz” [yazmak] bar, onuň garşysynda-da “ýaaz”; [bahar, ilkbahar]
bir tarapda “sool” [sol] bar, onuň garşysynda-da “sol”; [solmak]
bir tarapda “öl” [ölmek] bar, onuň garşysynda-da “ööl”; [ıslak]
bir tarapda “duwl” [baş köşe] bar, onuň garşysynda-da “dul”; [dul]
bir tarapda “tap” [bulmak] bar, onuň garşysynda-da “taap”; [durum]
bir tarapda “ööç” [öç, intikam] bar, onuň garşysynda-da “öç”; [öçmek fiili]
bir tarapda “gyz” [kızmak, öfkelenmek] bar, onuň garşysynda-da “gyý’z”; [kız] we başgalar. Galan duşuşyklary bolsa SIZ aýdyp berjeksiňiz.

38. Uzunluk ve kısalık olayı esnasında kimler ve nelerle karşılaşabiliriz. Ama bu görüşmelerde esas mesele Türkmençe bir ifade ile söylersek, köpek sahibini, kedi ise hizmetçisini mutlaka tanınması gerekmektedir. Aksi halde işler daha da karışır.

İşte, ilk görüşme, ikisinin de yazılışı aynıdır.

Bir tarafta “biz” var, onun karşısında da “biz” [biý’iz] var:[kunduracı bizi]

bir tarafta “gaaz” [kaz, doğal gaz] var, onun karşısında da “gaz” var: [kazmak]
bir tarafta “ýaz” [yazmak] var, onun karşısında da “ýaaz” var: [bahar, ilkbahar]
bir tarafta “sool” [sol] var, onun karşısında da “sol” var: [solmak]
bir tarafta “öl” [ölmek] var, onun karşısında da “ööl” var: [ıslak]
bir tarafta “duwl” [baş köşe] var, onun karşısında da “dul” var: [dul]
bir tarafta “tap” [bulmak] var, onun karşısında da “taap” var: [durum]
bir tarafta “ööç” [öç, intikam] var, onun karşısında da “öç” var: [öçmek fiili]
bir t tarafta “gyz” [kızmak, öfkelenmek] var, onun karşısında da “gyýz” var: [kız] vs. Geriye kalan görüşmeleri ise SİZ söyleyeceksiniz.

39. Bularyň bary kök uzynlyklara degişlidir. Ikinji uzynlyk goşulmalar [EK UZUNLUK] bilen baglanyşyklydyr. alma + m = almaam; [benim elmam]. Bulary soňra doly öwreneris. Häzirikçe şulary ýatda saklaň:

39.Bu örneklerin hepsi kök uzunluklara ait örneklerdir. İkincil uzunluklar eklerle ilgili olduğundan dolayı EK UZUNLUK denilir. Örnek, alma + m = almaam; [benim elmam]. Bunları sırası gelince dolu öğreneceğiz. Şimdilikçe bunları ezberlemeye çalışınız:

ATLAR BILEN BAGLANÝŞYKLY UZYNLYKLAR: [İSİMLERLE İLGİLİ UZUNLUKLAR]

1.Soňy çekimli [a, e, ä, y, i] bilen gutaran sözler MENLIK we SENLIK ýöňkemeleriň birliginde hem-de köplüginde uzyn áydylyar we goşulma uzynlygy ýüze çykýar. Bu ýerde dört uzynlygy eşidersiňiz:

almaam, almaañ, almaamyz, almaañyz; [elmam, elman, elmamız, elmanız]

1.Kelime sonu ünlüyle [a, e, ä, y, i] biten kelimeler teklik ve çokluktaki birinci ve ikinci iyelik ekleri aldığı zaman uzunluk olayı ortaya çıkmaktadır. Burada dört uzunluğu duyacaksınız:

almaam, almaañ, almaamyz, almaañyz; [elmam, elman, elmamız, elmanız]

2. Soňy çekimli [a, e, ä, y, i] bilen gutaran sözler EÝELIK, ÝÖNELİŞ we ÝEÑİŞ düşümlerde uzyn áydylyar we goşulma uzynlygy ýüze çykýar. Bu ýerde üç uzynlygy eşidersiňiz:

almaanyň, almaa, almaany [elmanın, elmaya, elmayı]

2.Kelime sonu ünlüyle [a, e, ä, y, i] biten kelimeler ilgi, yönelme ve belirtme durumu ekleri ekleri aldığı zaman uzunluk olayı ortaya çıkmaktadır. Burada üç uzunluğu duyacaksınız:

almaanyň, almaa, almaany; [elmanın, elmaya, elmayı]

IŞLIKLER BILEN BAGLANÝŞYKLY UZYNLYKLAR: [FİİLLERLE İLGİLİ UZUNLUKLAR]

1. Häzirki zaman goşulmasynda: ýazylyşy →-ýar / -ýär, áydylyşy →-ýaar / -ýäär {okoýaar, iýişleýäär}.

1.Şimdiki zaman ekinde: yazılışı →-ýar / -ýär, telaffuzu →-ýaar / -ýäär {okoýaar, iýişleýäär}, [okuyor; çalışıyor].

2.Häzirki zaman ortak işliginiň goşulmasynda: ýazylyşy →-ýan / -ýän, áydylyşy →-ýaan / -ýään {okoýaan, iýişleýään}.

2.Şimdiki zaman sıfat fiilinin ekinde: yazılışı →-ýan / -ýän, telaffuzu →-ýaan / -ýään {okoýaan, iýⁱşleýään},[okuyan; çalyşyan].

3. Soňy çekimli [a, e, ä, y, i] bilen gutaran işliklere nämälim geljek zamanyň goşulmasy gelende: ýazylyşy →-ar / -er, aýdylyşy →-aar / -äär {okaar, işläär}

3.Kelime sonu ünlüyle [a, e, ä, y, i] biten fiillere geniş zaman ekinde: yazılışı →-ar / -er, telaffuzu →-aar / -äär {okaar, iýⁱşläär}, [okur; çalyşyr].

4. Öten zaman ortak işliginiň goşulmasynda: ýazylyşy →-an / -en, aýdylyşy →-aan / -ään {okaan, iýⁱşlään} we şm.

4.Geçmiş zaman sıfat fiilinin ekinde: yazılışı →-an / -en, telaffuzu →-aan / -ään {okaan, iýⁱşlään},[okumuş; çalyşmış].

↓↑

uzun telaffuz edilmekte ve ek uzunluğu ortaya çykmaktadır.

40.Türkmen dilindäki çekimsiz seslerde-de özboluşly uzynlyk bardyr. Birmeñzeş çekimsizleriň ýanaşyk ýazylmagy bilenem bu uzynlyk ýüze çykyp bilýär. Muňa çekimsizleriň birleşmesi diýilse-de, bu hadysanyň sebäpleri ylmy esasyda doly düşündirilmeyär. Haýsy çekimsizlere üns berilmeli? Şu çekimsizlere üns berilmelidir: **g, l, m, n, ñ, r, s, ş, w, ý, z.**

40.Türkmencedeki ünsüz seslerde de kendilerine özgü olan bir uzunluk olayı söz konusudur. Benzer ünsüzlerin yan yana gelmesi ve yazılmasıyla ünsüz uzunluğu ortaya çykmaktadır. Buna ünsüzlerin ikizleşmesi denilmesine rağmen bu fonetik olayın sebepleri tam olarak açıklanamamaktadır. Hangi ünsüzlere dikkat etmeliyiz? İşte, bu ünsüzler: **g, l, m, n, ñ, r, s, ş, w, ý, z.**

41.Çekimsiz “r” sesi titreýji sesdir, şonuň üçin ol aýdylanda, biraz uzap biler. Bu diliň ýazuwynda-da orun alyp biler.

41.Ünsüz “r” sesi titreyci bir sestir, bu nedenle söylenildiği zaman bir az uzayabilir. İki ünsüz yan yana geldiğinde bu uzunluk daha net bir şekilde kendini gösterir. Bu durumu Türkmençe imlada da görebilmekteyiz.

Meselem: ýazylyşy [garry], aýdylyşy {garry}, aňladýan manysy “yaşly”; ýazylyşy [kürrre], aýdylyşy {kürrö}, aňladýan manysy “sıpa”; ýazylyşy [türre], aýdylyşy {türro}, aňladýan manysy “kuyruk sokumu kemiği”; ýazylyşy [arryk], aýdylyşy {arryk}, aňladýan manysy “zayıf”; ýazylyşy [mürrük], aýdylyşy {mürrök}, aňladýan manysy “gelişmesinde kusuru olan (meyve)”; ýazylyşy [gurra], aýdylyşy {gurro}, aňladýan manysy “kura”; ýazylyşy [gurrandaz], aýdylyşy {gurronnaaz}, aňladýan manysy “kuracı”; ýazylyşy [gurruk], aýdylyşy {gurrük}, aňladýan manysy “kuyu”; ýazylyşy [gurrumsak], aýdylyşy { gurrumsok}, aňladýan manysy “şerefsiz”; ýazylyşy [tyrryk], aýdylyşy { tyrryk}, aňladýan manysy “kısa”; ýazylyşy [girrik], aýdylyşy { girrik}, aňladýan manysy “her şeye sinirlenen”; ýazylyşy [gorra], aýdylyşy { gorro}, aňladýan manysy “erkeklik organında kusuru olduğundan dolayı çocuđu olmayan kime”; ýazylyşy [gürrüň], aýdylyşy { gürrüň}, aňladýan manysy “konuşma, sohbet”; ýazylyşy [dürre], aýdylyşy { dürrö}, aňladýan manysy “kamçı”, ýazylyşy [warryk], aýdylyşy {warryk}, aňladýan manysy “geveze; korkak”, ýazylyşy [pyrryk], aýdylyşy {pyrryk}, aňladýan

manysy “sonucu kötü olan iş, şansızlık”; ýazylyşy [pürrelemek], aýdylyşy {pürrolömök}, aňladýan manysy “yolmak, harap etmek”...

Bellik: Mundan başga-da uzynlygyň bu görnüşiniň emele gelmeginde “-rak / -räk” goşulmasynyň goşandy-da bardyr. Meselem: ir + räk = irräk, agyr + rak = agyrrak, gür + räk = gürräk we şm. Muny ugur-tarap görkezýän sözlerde-de görmek mümkindir: “aňry + rak” = aňyrrak, “bäri + räk” = bäräk, “ileri + räk = ilerräk, “gaýra + rak” = gaýyrrak, “ýokary + rak” = ýokarrak we şm.

NOT: Bundan başka da ünsüz uzynlygynyň bu türünün ortaya çıkmasında “-rak / -räk” ekinin katkısı da vardyr. Örnekle: ir + räk = irräk [biraz erken], agyr + rak = agyrrak [biraz ağır], gür + räk = gürräk [biraz bol, gür] vs. Bu olayı yön gösteren kelimelerde de görmek mümkündür: “aňry + rak” = aňyrrak [biraz geriye], “bäri + räk” = bäräk [biraz buraya, ileriye doğru], “ileri + räk = ilerräk [biraz öne doğru], “gaýra + rak” = gaýyrrak [biraz geriye], “ýokary + rak” = ýokarrak [biraz yukarıya] we şm.

42. Burun ýoly bilen emele gelyän çekimsiz “ň” käbir sözlerde iki çekimli arasynda gelende biraz uzaýar. Türkmen dürs ýazuwyndan käbir mysallar:

42. Burun yoluyla oluşan geniz, nazal ünsüzü “ň” bazı kelimelerde iki ünlü arasında geldiği zaman biraz uzun söylenir. Türkmen imlasında yer alan bazı örnekler:

Ýazylyşy [aňňalmak], aýdylyşy {aňňalmak}, aňladýan manysy “şaşyrmak”; ýazylyşy [aňňyrmak], aýdylyşy {aňňyrmak}, aňladýan manysy “anırmak”; ýazylyşy [gaňňa], aýdylyşy {gaňňa}, aňladýan manysy “eşege vurulan semer”; ýazylyşy [töňňe], aýdylyşy {töňňe}, aňladýan manysy “kütük”; ýazylyşy [ýeňňe], aýdylyşy {ýeňňe}, aňladýan manysy “yenge”; ýazylyşy [iňňe], aýdylyşy {iňňe}, aňladýan manysy “iğne”; ýazylyşy [teňňe], aýdylyşy {teňňe}, aňladýan manysy “para birimi, kuruş”; ýazylyşy [çöňňe], aýdylyşy {çöňňe}, aňladýan manysy “gözü zayıf gören; bilgisiz”; ýazylyşy [çeňňek], aýdylyşy {çeňňek}, aňladýan manysy “balık avlamakta kullanılan araç”, ýazylyşy [leňňeç], aýdylyşy {leňňeç}, aňladýan manysy “yengeç”...

Bellik: Soňy “-ň” çekimsizi bilen gutaran sözlerden soňra söz başy “g” bilen başlaýan söz gelende, söz düzümi progressiw assimiýasy esasynda “ň + g = ñň” uzynlygy ýüze çykýar:

Bellik: Sonu “-ň” ünsüzüyle biten kelimelerden sonra “g” ile başlayan kelime geldiğinde (söyleyişte) ilerileyici ünsüz benzeşmesinde “ň + g = ñň” uzunluğu orta çıkar.

Mysal: ýazylyşy →geň görmek [şaşyrmak]; aýdylyşy →geňňörmök,
ýazylyşy →iň gowusy [en iyisi]; aýdylyşy →iňňow^usu,
ýazylyşy →çuň gazmak [aşağıya doğru derin kazmak]; aýdylyşy →çuňňazmak,
ýazylyşy →meniň gyzym [benim kızım]; aýdylyşy → meniňňy^yzym / meňňy^yzym,
ýazylyşy →seniň gapyň [senin kapın]; aýdylyşy → seniňňapy^yň / seňňapy^yň vs.

43. Çekimsiz “s” sesinde hem uzynlygy görmek mümkindir.

Ýazylyşy [yssy], aýdylyşy {yssy}, aňladýan manysy “sıcak”; ýazylyşy [esse], aýdylyşy {esse}, aňladýan manysy “kat”; ýazylyşy [neresse], aýdylyşy {neresse}, aňladýan manysy “çaresiz, zavallı”...

Bu ses hadysasynda “-ts”-niň ýanaşyk gelmegi bilen ýüze çykýan regressiw assimiýasyýanyň [-ss] hem täsiri uludyr.

Ýazylyşy [tüsse], aýdylyşy {tüssö}, aňladýan manysy “tütsü”; ýazylyşy [ýassyk], aýdylyşy {ýassyk}, aňladýan manysy “yastık”; ýazylyşy [ýassy], aýdylyşy {ýassy}, aňladýan manysy “yatsı”; ýazylyşy [pisse], aýdylyşy {pisse}, aňladýan manysy “fıstık”; ýazylyşy [bossan], aýdylyşy {bossaan}, aňladýan manysy “bustan”; ýazylyşy [gyssagly], aýdylyşy {gyssagly}, aňladýan manysy “acele”; ýazylyşy [kössek], aýdylyşy {kössök}, aňladýan manysy “köstek”; ýazylyşy [tussag], aýdylyşy {tussog}, aňladýan manysy “tutsak”; ýazylyşy [dessan], aýdylyşy {dessaan}, aňladýan manysy “dastan”; ýazylyşy [desserhan], aýdylyşy {desserhaan}, aňladýan manysy “dastarhan”; ýazylyşy [desse], aýdylyşy {desse}, aňladýan manysy “deste”; ýazylyşy [gassap], aýdylyşy {gassaap}, aňladýan manysy “kasap”; ýazylyşy [possun], aýdylyşy {possun}, aňladýan manysy “kürk, postu”...

Bu ses hadysasynda “-sd” [Türkçä görä, “-st”]-niň ýanaşyk gelmegi bilen ýüze çykýan progressiw assimilýasyýanyň [-ss] hem täsiri bardyr.

Ýazylyşy [asdy], aýdylyşy {assy}, aňladýan manysy “astı”; ýazylyşy [basdy], aýdylyşy {bassy}, aňladýan manysy “bastı”; ýazylyşy [ösdü], aýdylyşy {össü}, aňladýan manysy “büyüdü, gelişti”; ýazylyşy [gusdy], aýdylyşy {gussu}, aňladýan manysy “kustu”...

44. Çekimsiz “z” sesinde hem uzynlygy görmek mümkindir.

Ýazylyşy [düzzüm], aýdylyşy {düzzüm}, aňladýan manysy “oyun adı”; ýazylyşy [düzdüm], aýdylyşy {düzzüm}, aňladýan manysy “(ben) dizdim”; ýazylyşy [gyzzyrma], aýdylyşy {gyzzyrma}, aňladýan manysy “sıtma”...

45. Çekimsiz “l” sesi-de aýdylan wagtynda biraz uzap biler. Bu diliň ýazuwynda-da orun alyp biler. Meselem: ýazylyşy [kelle], aýdylyşy {kelle}, aňladýan manysy “baş, kafa”; ýazylyşy [selle], aýdylyşy {selle}, aňladýan manysy “sarık”; ýazylyşy [tylla], aýdylyşy {tyllaa}, aňladýan manysy “altın”; ýazylyşy [gülle], aýdylyşy {güllö}, aňladýan manysy “mermi”; ýazylyşy [pille], aýdylyşy {pille}, aňladýan manysy “zaman dilimi”; ýazylyşy [molla], aýdylyşy {moollo}, aňladýan manysy “din adamı”...

46. Çekimsiz “m” sesi-de aýdylan wagtynda biraz uzap biler. Bu diliň ýazuwynda-da orun alyp biler. Meselem: ýazylyşy [dymma], aýdylyşy {dymma}, aňladýan manysy “suskun”; ýazylyşy [hemme], aýdylyşy {hemme}, aňladýan manysy “hepsi, bütün”; ýazylyşy [gümmez], aýdylyşy {gümmöz}, aňladýan manysy “kümbet”; ýazylyşy [ymmat], aýdylyşy {ymmat}, aňladýan manysy “ümme”; ýazylyşy [gymmat], aýdylyşy {gymmat}, aňladýan manysy “kıymet, değer, paha”; ýazylyşy [emma], aýdylyşy {emmaa}, aňladýan manysy “ama fakat”; ýazylyşy [çümmük], aýdylyşy {çümmük}, aňladýan manysy “çimtik”; ýazylyşy [tümmek], aýdylyşy {tümmök}, aňladýan manysy “tümsek”...

47. Çekimsiz “n” sesi.

Bu ses hadysasynda “-nd”-niň ýanaşyk gelmegi bilen ýüze çykýan progressiw assimilýasyýanyň [-nn] hem täsiri bardyr.

Ýazylyşy [anna], aýdylyşy {aanna}, aňladýan manysy “cuma günü”; ýazylyşy [sende], aýdylyşy {senne}, ýazylyşy [günde], aýdylyşy {günnö}, aňladýan manysy “her gün”; ýazylyşy [çyndan], aýdylyşy {çynnan}, aňladýan manysy “gerçekten” we şm.

48. **Türkmençede sorag çalyşmaları.** Öňi bilen sorag çalyşmalaryny [soru zamirlerini] dolý bilmeli. Ynha, olar: kim? näme?, [ne] nire?, [nere] haçan?, [ne zaman] nä wagt? [ne zaman] haýsy? [hangi weye hangisi] näçe?, [kaç] nähili?, [nasıl] neneňsi? [nasıl]

49. KIM? ýa-da KIMLER? Bular diňe adamlar, şahslar, ynsanlar, kişiler bilen baglanyşly soraglardyr. Muňa haýwanlar girmeyär. Çünki, ynsanlar haýwan dälidirler.

Ýazylyşy → kim?,kimler?; aýdylyşy → kim? kimler; aňladýan manysy → kim? kimler?

Ýazylyşy → kimiň?,kimleriň?; aýdylyşy → kimiň? kimleriň? / kimleň?; aňladýan manysy → kimin? kimleriň?

Ýazylyşy → kime?,kimlere?; aýdylyşy → kime? kimlere?; aňladýan manysy → kime? kimlere?

Ýazylyşy → kimi?,kimleri?; aýdylyşy → kimi? kimleri?; aňladýan manysy → kimi? kimleri?

Ýazylyşy → kimde?,kimlerde?; aýdylyşy → kimde? kimlerde?; aňladýan manysy → kimde? kimlerde?

Ýazylyşy → kimden?,kimlerden?; aýdylyşy → kimden? kimlerden?; aňladýan manysy → kimden? kimlerden?

Soraglar: Kim geldi? Kimler geldi?

Soraglar: Kimiň sözlügi? Kimleriň sözlügi?

Soraglar: Kime bermeli? Kimlere bermeli?

Soraglar: Kimi gördüň? Kimleri gördüň?

Soraglar: Kimde bolduň? Kimlerde bolduň?

Soraglar: Kimden soradyň? Kimlerden soradyň?

50. NÄME? ýa-da NÄMELER? Bular diňe predmetler, zatlar, jandarlar, ösümlükler bilen baglanyşly soraglardyr. Muňa adamlar, şahslar, ynsanlar girmeyär.

Ýazylyşy → näme?, nämeler?; aýdylyşy → nääme? näämeler? aňladýan manysy → ne?, neler?

Ýazylyşy → nämäniň?, nämeleriň?; aýdylyşy → näämäniň? / näämäň?, nämeleriň? /näämelen? aňladýan manysy → neyin?, nelerin?

Ýazylyşy → nämä?, nämelere?; aýdylyşy → näämä?, nämelere? aňladýan manysy → neye?, nelere?

Ýazylyşy → nämäni?, nämeleri?; aýdylyşy → näämäni? / näämän?, nämeleri? aňladýan manysy → neyi?, neleri?

Ýazylyşy → nämäde?, nämelerde?; aýdylyşy → näämede?, näämelerde? aňladýan manysy → neyde?, nelerde?

Ýazylyşy → nämäden?, nämelerden?; aýdylyşy → näämeden?, näämelerden? aňladýan manysy → neyden?, nelerden?

ÝATDA SAKLAŇ. Türkmençede soraglar esasynda sözlemler nähili düzülýär?

NÄME ETDI?

Geldi.

KIM GELDI?

Ahmet geldi.

AHMET HAÇAN GELDI?

Ahmet düýn geldi.

AHMET NIREDEN GELDI?

Ahmet Aşgabatdan geldi.

AHMET NIRÄ GELDI?

Ahmet Ankara {☐!*Ankaraya däl*} geldi.

AHMET NÄME BILEN GELDI?

Ahmet uçak bilen geldi.

AHMET NÄÇE GÜNLÜK GELDI?

Ahmet on günlük geldi.

AHMET DÜÝN AŞGABATDAN UÇAK BILEN ON GÜNLÜK ANKARA GELDI.

Bellik: Eger üns berseňiz we içgin öwrenseňiz bu üçburçluk SIZE sorag soramakda we sözlem düzmekde kömek eder.

Ahmedeň Aşgabatdan Ankara çenli geçen ýoluna meňzeş sözlemeleri düzmeği öwreniň.

Düzen her bir sözlemiňiz SIZIŇ Türkmençe geplemekde bir ädim öňe ätmegiňize kömek eder.

51. Tanyşmak üçin soraglar. Türkmenler “Bir gören tanyş, iki gören garyndaş” diýýärler. Başga bir atalar sözünde-de “Tanamadyk sylamaz” diýip, tanyşmaklygy, dostlaşmaklygy maslahat berýärler. Şonuň üçin SIZ tanyşmakdan, dostlaşmakdan asla çekinmäň. Geliň, tanyş bolalyň:

Seniň adyň kim? / Siziň adyňyz kim?

{Seniň/ Seň aadyň kim? / Siziň aadyňyz kim?}

Meniň adym Ahmet. Siziň adyňyz kim? / Seniň adyň kim?

{Meniň / meň aadym Ahmet. Siziň aadyňyz kim? / Seniň/seň aadyň kim?}

Meniň adym Gurban.

{Meniň / meň aadym Gurvaan.}

“Sen” çalyşmasyna görä “Sizde” has köp hormat, sylag we söýgi bardyr. Ilki tanyş bolnanynda “Siz” çalyşmasyny ulanmaklygy maslahat berýäris.

Ahmet siz nirede ýaşaýarsyňyz?

{Ahmet siz niýrde/ niýrede ýaşaýaarsyňyz? / Ahmet siz niýrde/niýrde ýaşaýaarsyňyz?}

Biz Aşgabatda ýaşaýarys.

{Biz Aşgavaatda ýaşaýarys. / Biz Aşgavaatda ýaşaýaas.}

Gurban, özüňiz nirede ýaşaýarsyňyz?

{Gurvaan, özüňüz niýrde/ niýrede ýaşaýarsyňyz? / Gurvaan, özüňüz niýrde/ niýrede ýaşaýaanyz?}

Ahmet, biz Maryda ýaşaýarys.

{Ahmet, biz Maryda ýaşaýaarys. Biz Maryda ýaşaýaas.}

Gurban, seniň Maryda tanşyň barmy?

{Gurvaan, seniň / seň Maryda tanşyň baarmy / baamy?}

Hawa bar, onuň ady Döwlet.

{Howwa baar/ baa, onuň / oň aady Döwlöt}

Ahmet, Döwlet nirede okaýar?

{Ahmet, Döwlöt niýrde/ niýrede okoýaar / okoyaa}

Ol Ankarada okaýar.

{Ol / O Ankarada okoýaar/okoýaa}

52. Tanyşmak salamdan başlanýandyr.

53. Işlikler oňat bilinmese, Türkmen dilini öwrenmek SIZE ýeňil düşmez.

IŞLIKLER	FİİLER	IŞLIKLER	FİİLER
Oka = okamak	Oku= okumak	Ýaz = yazmak	Yaz = yazmak
Bil = bilmek	Bil = bilmek	Gel = gelmek	Gel = gelmek
Al = almak	Al = almak	Çyk = çykmak	Çık = çıkmak
Boz = bozmak	Sil = silmek	Tur = turmak	Kalk = kalmak
Iç = içmek	İç = içmek	Gaç = geçmek	Kaç = kaçmak
Otur = oturmak	Otur = oturmak	Gül = gülmek	Gül = gülmek
Gaýt = gaýtmak	Geri dön = dönmek	Bak = bakmak	Güt = gütmek
Ber = bermek	Ver = vermek	Dym = dymmak	Sus = susmak
Düş = düşmek	İn = inmek	Mün = münmek	Bin = binmek
Gora = goramak	Koru = korumak	Ur = urmak	Vur = vurmak
Öwren = öwrenmek	Öğren = öğrenmek	Gur = gurmak	Kur = kurmak
Çyz = çyzmak	Çiz = çizmek	Kak = kakmak	Çal = çalmak
Iý = iýmek	Ye = yemek	Doý = doýmak	Doy = doymak
Gaz = gazmak	Kaz = kazmak	Göm = gömmek	Göm = gömmek
Bol = bolmak	Ol = olmak	Ýat = ýatmak	Yat = yatmak
Gaýtala = gaýtalamak	Tekrarlamak	Sora = soramak	Sor = sormak
Gir = girmek	Gir = girmek	Diý = diýmek	De = demek
Aýt = aýtmak	Söylemek/konuşmak	Diňle = diňlemek	Dinle = dinlemek
Geý = geýmek	Giy = giymek	Çykarmak	Çıkar = çıkarmak
Git = gitmek	Git = gitmek	Gör = görmek	Gör = görmek
Seret = seretmek	Bak = bakmak	Gys = gysmak	Sık = sıkamak

Ýygna = ýygnamak	Toplamak	Töle =tölemek	Öde=ödemek
Ýaşa = ýaşamak	Yaşa = yaşamak	Işle = işlemek	Çalışmak
Ýap = ýapmak	Kapatmak	Aç = açmak	Aç = açmak
Taşla = taşlamak	Bırak=bırakmak	Getir =getirmek	Getirmek
Tankyt etmek	Eleştirmek	Jogap bermek	Cevaplamak
Alada etmek	Merak etmek	Salgy bermek	Söylemek
Söz etmek	Söz açmak	Salam bermek	Selamlamak
Göz etmek	Ders vermek	Ýüz bermek	Yüz vermek
Bir etmek	Birleştirmek	Gep bermek	Sözle tahrir etmek
Ýok etmek	Öldürmek; defolmak	Gop bermek	Yardımcı olmak
Hor etmek	Çile çektirmek	Söz bermek	Söz, vaat vermek
Zar etmek	Fakir bırakmak	Akyl bermek	Tavsiyede bulunmak
Bes etmek	Bitirmek/durdurmak	Syr bermek	Konuş[ma]mak
Goh etmek	Kavga, gürültü yapmak	Ýol bermek	Yol vermek, imkan tanımak

Bellik: Bilen talyplar üçin bularyň her biri bir sözlemdir (cümle). 70 sözlemiňiz oň bolsun, bular SIZİN sözleşişinizde hiç wagt kem bolmasyn! Öwreniň, öwrenenler asla aç galmaz!

NOT: Anlayabilen öğrenciler için bunlar her biri en az birer cümledir. 70 cümleiniz hayırlı uğurlu olsun, bunlar SIZİN söyleyişinizde hiçbir zaman eksik olmasın! İnceleyiniz, öğreniniz, Türkmençe bir ifade ile noktalayalım, öğrenenler asla aç kalmazlar!

54.Türkmençede jemi 6 ŞAHS bardyr. Siz yedinjisini gözlemäň. Geliň, olar bilen tanşalyň: 1.MEN, 2. BIZ, 3. SEN, 4. SIZ, 5. OL, 6.OLAR. Bularyň 4-si bize has tanyşdyr we bize gaty ýakyndyr → [MEN, BIZ, SEN, SIZ], 2-si bolsa nätanyşdyr → [OL, OLAR].

54.Türkmençede her şeye sahip olabilen, her şeyi yapabilen toplam 6 KİŞİ vardır. Siz yedinciye aramayınız. Gelin, şimdi onlarla tanışalım: 1.MEN, 2. BİZ, 3. SEN, 4. SİZ, 5. OL, 6.OLAR. Bunlardan 4-ü bize daha yakındır → [MEN, BİZ, SEN, SİZ], 2-si ise bizden biraz uzaktadır, yabancıdır → [OL, OLAR].

55. Türkmençede diňe 3 ZAMAN bardyr: 1.ÖTEN, 2.HÄZIRKI, 3.GELJEK. Bularyň hersiniň öz pasporty we nomeri bardyr.

55. Türkmençede sadece 3 ZAMAN vardır. Bütün hareketler, olaylar bu üç zaman içinde olup biter. İşte, bütün olayların olup bittiği zamanlar: 1.ÖTEN, 2.HÄZIRKI, 3.GELJEK. [GEÇMİŞ, ŞİMDİKİ, GELECEK] Bunların hepsinin kendi pasaportları ve pasaport nomarası bulunmaktadır.

56.ÖTEN ZAMANYŇ pasport nomeri –dy / -di.

57.HÄZIRKI ZAMANYŇ pasport nomeri – ýar / -ýär {-ýaar / -ýäär}.

58.GELJEK ZAMANYŇ pasport nomeri –ar / -er we –jak/-jek.

56.ÖTEN ZAMAN'IN pasaport nomarası –dy / -di.

57.HÄZIRKI ZAMAN'IN pasaport nomarası – ýar / -ýär {-ýaar / -ýäär}.

58.GELJEK ZAMAN'IN pasaport nomarası –ar / -er ve –jak/-jek.

59. Her bir zaman [gysda, ýazda, tomusda, güýzde, her möwsümde] Türkmenlerde bütün işleri, hareketleri şu 6 ŞAHS yerine ýetirer. Bular her bir işe her zaman ýetişer. Asla ýalta dældirler, hemişe işjeňdirler. Meselem:

59. Her bir zaman [kışta, ilkbaharda, yazda, sonbaharda, her bir mevsimde] Türkmenlerde bütün işleri, hareketleri bu 6 KİŞİ [ŞAHIS] yapar, yerine getirir. Onlar her bir işe her bir ZAMAN yetişirler. Onlar tembel değıdirler, her ZAMAN çalışkandırılar. Örnek:

MEN okadym ↓ → [BEN okudum]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [ÖTEN ZAMAN pasporty -**dy**] [ŞAHS kimliğı -**m**]
SEN okadyň ↓ → [SEN okudun]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [ÖTEN ZAMAN pasporty -**dy**] [ŞAHS kimliğı -**ň**]
OL okady ↓ → [O okudu]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [ÖTEN ZAMAN pasporty -**dy**] [ŞAHS kimliğı -**Ø**]

BIZ okadyk ↓ → [BİZ okuduk]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [ÖTEN ZAMAN pasporty -**dy**] [ŞAHS kimliğı -**k**]
SIZ okadyňyz ↓ → [SİZ okudunuz]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [ÖTEN ZAMAN pasporty -**dy**] [ŞAHS kimliğı -**ňyz**]
OLAR okadylar ↓ → [ONLAR okudular]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [ÖTEN ZAMAN pasporty -**dy**] [ŞAHS kimliğı -**lar**]

MEN okaýaryn ↓ → [BEN okuyorum]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [HÄZIRKI ZAMAN pasporty -**ýar**] [ŞAHS kimliğı -**yn**]
SEN okaýarsyň ↓ → [SEN okuyorsun]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [HÄZIRKI ZAMAN pasporty - **ýar**] [ŞAHS kimliğı -**syň**]
OL okaýar ↓ → [O okuyor]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [HÄZIRKI ZAMAN pasporty - **ýar**] [ŞAHS kimliğı -**Ø**]

BIZ okaýarys ↓ → [BİZ okuyoruz]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [HÄZIRKI ZAMAN pasporty - **ýar**] [ŞAHS kimliğı -**ys**]
SIZ okaýarsyňyz ↓ → [SİZ okuyorsunuz]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [HÄZIRKI ZAMAN pasporty - **ýar**] [ŞAHS kimliğı -**syňyz**]
OLAR okaýarlar ↓ → [ONLAR okuyorlar]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [HÄZIRKI ZAMAN pasporty - **ýar**] [ŞAHS kimliğı -**lar**]

MEN okaryn ↓ → [BEN okurum]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [GELJEK ZAMAN pasporty -**ar**] [ŞAHS kimliğı -**yn**]
SEN okarsyň ↓ → [SEN okursun]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [GELJEK ZAMAN pasporty - **ar**] [ŞAHS kimliğı -**syň**]
OL okar ↓ → [O okur]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [GELJEK ZAMAN pasporty - **ar**] [ŞAHS kimliğı -**Ø**]

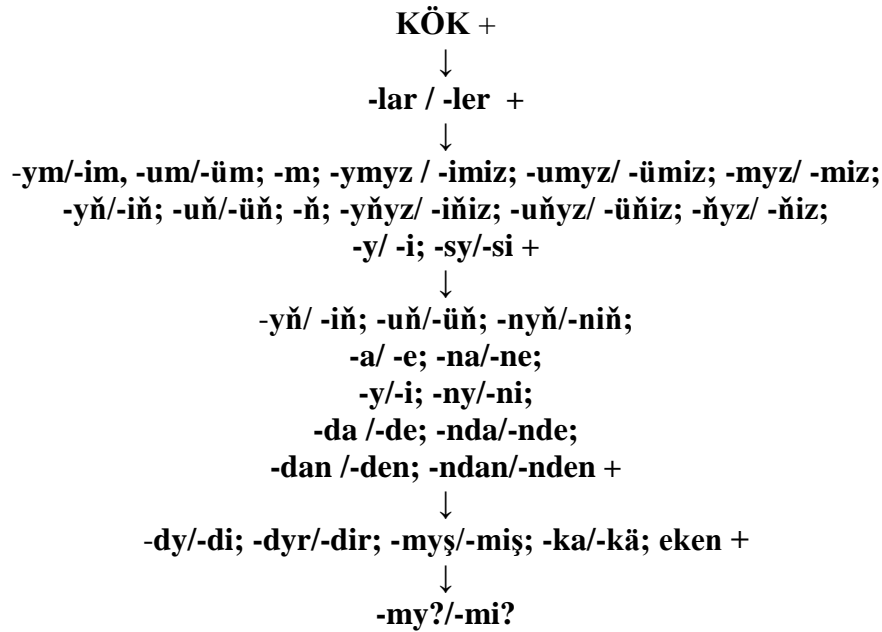
BIZ okarys ↓ → [BİZ okuruz]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [GELJEK ZAMAN pasporty - **ar**] [ŞAHS kimliğı -**ys**]
SIZ okarsyňyz ↓ → [SİZ okursunuz]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [GELJEK ZAMAN pasporty - **ar**] [ŞAHS kimliğı -**syňyz**]
OLAR okarlar ↓ → [ONLAR okurlar]
[KÖK IŞLIK- **oka-**] [GELJEK ZAMAN pasporty - **ar**] [ŞAHS kimliğı -**lar**]

60. “-jak/ -jek”-de şahs kimligi önünde görkezilýär: Men okajak, sen okajak, ol okajak, biz okajak, siz okajak, olar okajaklar. Işligiň ýokluk formasy üçin “däl” sözi ulanylýar: → men okajak däl, sen okajak däl, ol okajak däl.

60. “-jak/ -jek”de kişi kimligi önde gösterilir: Men okajak, sen okajak, ol okajak, biz okajak, siz okajak, olar okajaklar. Olumsuz şekli için “däl” (değil) sözcüğü kullanılır: → men okajak däl, sen okajak däl, ol okajak däl [ben okumayacağım; sen okuyamacaksın; o okumayacak].

61. Goşulmalaryň dilimiziň içki gurluşyna laýyk gelýän demir ýaly berk düzgüni bardyr. Muny biz aşakdaky goşulmalaryň hem kömegi bilen görüp bileris:

61. Dilimizin içyapısına uygun olan eklerin demir gibi sağlam bir kuralı bulunmaktadır. Bunu aşağıdaki eklerin yardımıyla öğrenebiliriz:

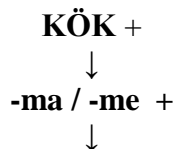

62. Haýsydyr bir ady alyň we oňa ýokardaky goşulmalardan birini goýup görüň. Meselem: *sözlük + ler = sözlükler; oglan + dan = oğlandan, alma + sy = almasy* we şm.

62. Her hangi bir ismi alınız ve buna yukarıda gösterdiğimiz eklerden uygun olan bir tanesini ekleyiniz: Meselem: *sözlük + ler = sözlükler; oglan + dan = oğlandan, alma + sy = almasy* vs.

63. Goşulmalaryň dilimiziň içki gurluşyna laýyk gelýän demir ýaly berk düzgüni bardyr. Muny biz aşakdaky goşulmalaryň hem kömegi bilen görüp bileris:

63. Dilimizin içyapısına uygun olan eklerin demir gibi sağlam bir kuralı bulunmaktadır. Bunu aşağıdaki eklerin yardımıyla öğrenebiliriz:

KÖK +-dy / -di

↓
-dym/-dim, -dum/-düm; -dyk / -dik; -duk/ -dük;
-dyň/-diň, -duň/-düş; -dyňyz / -diňiz; -duňyz/ -düşiz;
-dylar / -diler, -dular/düler;

KÖK +-ma / -me +

↓
-madym/-medim; -madyk / -medik;
-madyň/-mediň; -madyňyz / -mediňiz;
-madylar / -mediler;

KÖK + -ýar / -ýär

↓
-ýaryn / -ýäriň; -ýarys / -ýäris;
-ýarsyň / -ýärsiň; -ýarsyňyz / -ýärsiňiz;
-ýarlar / -ýärler;

KÖK +-ma / -me +

↓
-maýar / -meýär
-maýaryn / -meýäriň; -maýarys / -meýäris;
-maýarsyň / -meýärsiň; -maýarsyňyz / -meýärsiňiz;
-maýarlar / -meýärler;

KÖK +-ar / -er

-aryn / -erin; -arys / -eris;
-arsyň / -ersiň; -arsyňyz / -ersiňiz;
-arlar / -erler;

KÖK +-ma / -me +

↓
-maryn / -merin; -marys / -meris;
-marsyň / -mersiň; -marsyňyz / -mersiňiz;
-maz/ -mez
-mazlar / -mezler;

-jak / jek

-jak / jek [däl]

-jaklar / -jekler

-jak / jek [däller]

64. Haýsydyr bir işligi alyň we oňa ýokardaky goşulmalardan birini goýup görüň.
64. Her hangi bir fiili almız ve buna yukarıda gösterdiğimiz eklerden uygun olan bir tanesini ekleyiniz:

Meselem: *gel+dim; oka+ýarsyňyz, al+jak däl, bil+mezler* vs.

65. Türkmen dilindäki “adalga” sözünüň Türkçe garşylygy “terim”dir. Ynha, dil bilen baglanyşykly käbir adalgalaryň nusgasy. Boş wagtlaryňyzda öwrenersiňiz.

65. Türkmencedeki “adalga” kelimesinin Türkçe karşılığı “terim”dir. İşte, dil terimlerimlerinden bazı örnekler. Boş zamanlarınızda öğrenirsiniz ve Türkçe karşılıklarını da bulursunuz.

ADALGA = TERİM

Асыл сөз [Asyl söz] { **Asıl söz, kök** }

Ат чалышмасы [At çalyşmasy] { **Kişi zamiri** }

Ачык богун (галыпы) [Açyk bogun (galypy)] { **Açık hece (kalıbı)** }

Баш дүшүм (гошулмасы) [Baş düşüm (goşulmasy)] { **Yalın durum (eki)** }

Бизлик йөңкеме (гошулмасы)

Бирлик сан (гошулмасы) [Birlik san (goşulmasy)] { **Teklik (eki)** }

Богна бөлмек [Bogna bölmek] { **Heceye bölmek, hecelere ayırmak** }

Богун [Bogun] { **Hece** }

Богун галыпы [Bogun galypy] { **Hece kalıbı** }

Вагт–орун дүшүм (гошулмасы) [Wagt-orun düşüm (goşulmasy)] { **Bulunma durum (eki)** }

Гайдым чалышмасы

Гошма сөз

Гошулма

Гөркезме чалышмасы

Гысга чекимли

Гысга чекимли сес

Гысга чекимли фонема

Гысга чекимли харп

Гысгалдылан гошма сөз

Додак чекимли (сазлашыгы)

Додак чекимли сес

Додак чекимли фонема

Додак чекимли харп

Додаланмаян чекимли

Додаланмаян чекимли сес

Додаланмаян чекимли фонема

Додаланмаян чекимли харп

Дүйп сөз

Дүшүм (гошулмасы)

Ёгын чекимли (сазлашыгы)

Ёгын чекимли сес

Ёгын чекимли фонема

Ёгын чекимли харп

Еңиш дүшүм (гошулмасы)

Жемлейжи санлар

Инче чекимли (сазлашыгы)

Инче чекимли сес

Инче чекимли фонема

Инче чекимли харп

Иш атлары

Ишлигиң гайдым дережеси
Ишлигиң дүйп дережеси
Ишлигиң йүклетме дережеси
Ишлигиң өзлүк дережеси
Ишлигиң шәриклик дережеси
Ишлигиң барлык галыпы
Ишлигиң буйрук формасы
Ишлигиң ёкрук галыпы
Ишлигиң ислег– арзув формасы
Ишлигиң нәмәлим формасы
Ишлигиң хөкманлык формасы
Ишлигиң шерт формасы
Ишлик
Ишлик дережелери
Ишлик заманлары
Ишлик формалары
Йөнелиш дүшүм (гошулмасы)
Йөңкеме (гошулмасы)
Кесир санлар
Кирил элипбийи
Көк
Көплүк сан (гошулмасы)
Менлик йөңкеме (гошулмасы)
Мукдар санлар
Нәмәлим чалышмасы
Оларлык йөңкеме (гошулмасы)
Оллук йөңкеме (гошулмасы)
Ортақ ишликлер
Өтен заман гелжек заман хәзирки заман
Рус элипбийи
Сада сөз
Сан (гошулмасы)
Санлар
Сенлик йөңкеме (гошулмасы)
Сес
Сизлик йөңкеме (гошулмасы)
Сораг чалышмасы
Сөз топарлары
Сөз үйтгедижи гошулма
Сөз ясайжы гошулма
Сыпат (гөрнүшлери)
Сыпат дережеси
Сыпатың артыклык дережеси
Сыпатың дүйп дережеси
Сыпатың кемлик дережеси
Сыпатың сөйгүлилик дережеси
Тәзе түркмен элипбийи
Тертип санлар
Тәсирини гечирйән ишлик
Тәсирини гечирмейән ишлик

Тиркеш сөз
Узын чекимли
Узын чекимли сес
Узын чекимли фонема
Узын чекимли харп
Фонема
Хал ишликлер
Харп
Чалышма (гөрнүшлери)
Чекимли (сазлашыгы)
Чекимли сес
Чекимли фонема
Чекимли харп
Чекимсиз (сазлашыгы)
Чекимсиз сес
Чекимсиз фонема
Чекимсиз харп
Чен –такмын санлар
Чыкыш дүшүм (гошулмасы) [Çykyş düşüm (goşulmasy)] {Çıkma, ayrılma durum (eki)}
Эелик дүшүм (гошулмасы)
Элипбий [Elipbiý] {Alfabe}
Япык богун (галыпы) [Ýaryk bogun (galypy)] {Kapalı hece (kalıbı)}
Ясама сөз

66. Birmeñzeş ýazylyan ýöne manylary başga bolan sözlere hemişe üns bermelisiňiz. Meselem: “akmak” we “akmak”. Birinji “akmak” işlik, Türkçede hem bar. Emma ikinji “akmak” at (isim), manysy → **aptal**.

“Barmak” we “barmak”. Birinji “barmak” işlik, munuň Türkçedäki manysy “varmak, ulaşmak”. Emma ikinji “barmak” at (isim), manysy → **parmak**.

66. Aynı yazıyla yazılmış fakat anlamları farklı olan sözcüklere her zaman dikkat edilmesi gerekmektedir. Örnek: “akmak” ve “akmak”. Birinci “akmak” fiil, Türkçe’de de var. Ama ikinci “akmak” ad (isim), anlamı → **aptal**.

“Barmak” ve “barmak”. Birinci “barmak” fiil, bunun Türkçedeki anlamı “varmak, ulaşmak”. Ama ikinci “barmak” ad (isim), anlamı → **parmak**.

ÝUMUŞ: “çakmak”, “ekmek”, “içmek”, “oýmak” [ooýmok], “gaýmak” ýaly sözleriň hem işlik hem-de isim görnüşindäki manylaryny öwreniň.

ÖDEV: “çakmak”, “ekmek”, “içmek”, “oýmak” [ooýmok], “gaýmak” gibi kelimelerin fiil ve isim halindeki anlamlarını öğreniniz.

67. Türkçedäki “yemek” we “demek” işlikleriniň Türkmençede tapawutly gurluşy bardyr. Deňşdiriň: “yemek” → “iýmek”; “demek” → “diýmek”.

67. Türkçedeki “yemek” ve “demek” fiillerinin Türkmençede farklı bir yapısı vardır. Karşılaştırmamız: “yemek” → “iýmek”; “demek” → “diýmek”.

68. Türkmençede “N” we “D” ýanaşyk ýazylsa, ýa-da sözüň soňy “N” bilen gutaran sözden soň “D” bilen başlaýan söz gelse, gepleşikte progressiw assimiliýasyýa görä “NN” şekilinde okalýar.

68. Türkmençede “N” ve “D” harfleri yan yana yazıldığında veya sonu “N” ile biten kelimededen sonra “D” ile başlaýan kelime geldiğinde, telaffuzda ilerileyici ünsüz benzeşmesi gereğince “NN” şeklinde okunur.

Nusgalar: ýaşylyşy → **sende, mende, onda**; aýdylyşy → **ssenne, menne, onno**; ýazylyşy → **Sen dur**, Ahmet ylgasyn; aýdylyşy → **Ssen nur**, Ahmet ylgasyn; manysy → [Sen bekle, Ahmet koşsun]; ýazylyşy → **Ärýamandan** dönmeli; aýdylyşy → **Äärýamannan** nöönmölü; manysy → Eryaman’dan dönmeli vs.

69. Türkmençede “L” we “D” ýanaşyk ýazylsa, ýa-da sözüň soňy “L” bilen gutaran sözden soň “D” bilen başlaýan söz gelse, gepleşikte progressiw assimiliýasyýa görä “LL” şekilinde okalýar.

69. Türkmençede “L” ve “D” harfleri yan yana yazıldığında veya sonu “L” ile biten kelimededen sonra “D” ile başlaýan kelime geldiğinde, telaffuzda ilerileyici ünsüz benzeşmesi gereğince “LL” şeklinde okunur.

Nusgalar: ýaşylyşy → **geldi, aldy, bildi**; aýdylyşy → **gelli, allym, billi**; ýazylyşy → **Gel diýdim**; aýdylyşy → **Gel liýdim**; manysy → [Gel dedim]; ýazylyşy → **Gül diýme, tiken bardyr, bal diýme, zäheri bardyr**; aýdylyşy → **Gül liýme, tiken baardyr, bal liýme, zäheri baardyr**; manysy → Çiçek deme diken var, bal deme, zehri vardır vs.

70. Türkmençede “Z” we “D” ýanaşyk ýazylsa, ýa-da sözüň soňy “Z” bilen gutaran sözden soň “D” bilen başlaýan söz gelse, gepleşikte progressiw assimiliýasyýa görä “ZZ” şekilinde okalýar.

70. Türkmençede “Z” ve “D” harfleri yan yana yazıldığında veya sonu “Z” ile biten kelimededen sonra “D” ile başlaýan kelime geldiğinde, telaffuzda ilerileyici ünsüz benzeşmesi gereğince “ZZ” şeklinde okunur.

Nusgalar: ýaşylyşy → **gezdi, gazy, bozdu**; aýdylyşy → **gezzi, gazzym, bozzu**; manysy → [gezdi, kazdım, bozdun] vs.

71. Türkmençede “S” we “D” ýanaşyk ýazylsa, ýa-da sözüň soňy “S” bilen gutaran sözden soň “D” bilen başlaýan söz gelse, gepleşikte progressiw assimiliýasyýa görä “SS” şekilinde okalýar.

71. Türkmençede “S” ve “D” harfleri yan yana yazıldığında veya sonu “S” ile biten kelimededen sonra “D” ile başlaýan kelime geldiğinde, telaffuzda ilerileyici ünsüz benzeşmesi gereğince “SS” şeklinde okunur.

Nusgalar: ýaşylyşy → **kesdi, asdy, basdyk**; aýdylyşy → **kessi, assym, bassyk**; manysy → [kesti, astım, bastık] vs.